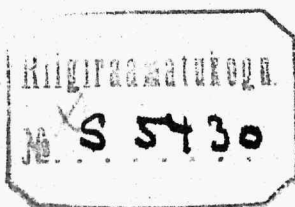

Hind 25 senti.

KÕIGI MAADE TÖÖLISED, ÜHINEGE!

SOTSIALISTLIK VÕITLUS

Metslang: Kapitalismi hooldus
Menders: Balti riigid ja sõjahädaoht
Tuiman: Nõukogude Liidu probleem
Grimm: Sotsialismi eeldused
Ringvaade

5/6358

SOTSIALISTLIKU TEOORIA JA PRAKTIKA AJAKIRI

2 — 1932

I aastakäik

Kapitalismi hooldus.

Majandusliku kriisi tõttu on asetund elukorraldus kõikides kodanlikes riikides nagu mingisse nõiarings, millest kapitalistliku majandussüsteemi tugede poolt ei ole leitud väljapääsu. Kapitalismi juhid on jäänd ootama kriisi automaatset „lahenemist“, või jälle teostand selliseid majanduspoliitilisi algatusi, mis on kriisi süvendand ja veeretand uusi raskusi laiadele rahvahulkadele. Kui analüüsida kapitalistide ja kodanliste valitsuste poolt „majandusliku kriisi vastu sihitud“ majanduspoliitilisi algatusi, siis omavad need jõuka rahvakihi hoolduse iseloomu. Kapitalistid ja kodanised parteid on tunnustand avaliku hoolekande, tööliste sotsiaalkindlustuse ja töökaitse ülearuseks asjaks, iga inimene peab enese eluvõimaluse looma ja olevaid eluvõimalusi kaitsma „isikliku tublidusega“. Elupraktika näitab, et enese kohta võimutsev kodanlus oma poolt püstitatud elukorralduse juhi-seid maksvaks ei loe. Praeguse kriisi ajal on pugend kodanlus erakorralise hoolduse varju, mis teostub proletariaadi ja proletariseeruvate väikekodanliste kihtide eluraskuste arvel. Sellele hooldusele on aga tõmmatud pääle võõp, et laiad rahvahulgad peaksid jõukakihi hooldust iseenesestmõistetavaks asjaks.

Kapitalistide poolt ettevõetud abinõud on seni kriisi teravamaks muutnud. Kui kriis puhkes ja kaupade hinnad langema hakkasid, siis asusid tööstuse juhid riigivõimu toetusel vähendada tootmiskulusid. Tootmisaparaat ülratsionaliseeriti, ku'd samal ajal ei lühendatud vastavalt töötajate tööaega. Seda tehti üksikuis käitistes. Ratsionaliseerimine ilma tööaja radikaalse lühendamiseta suurendas töötaolu. Käitiste valmistuskulude piiramiseks asuti kärpima töötajate töötasu. Nendes maades, kus ametiühingud olid normeerind tööpalgad avalik-õiguslike seadustega kaitstud kollektiivlepingute kaudu ja ametiühingute organisatsioonilised jõud neid lepinguid visalt kaitsesid, sääli võeti riigivõim abiks

palkade kärpimisele. Näiteks Saksa valitsus hädakorradekreedi kaudu soodustas käitistele tööliste palkade alandamist. Saksa ametiühingud olid 1925.—1929. a. tõstnud visa võitluse kaudu oma liikmete tööpalgad kaunis kõrgele. Need palgad olid fikseeritud seaduslike kollektiivlepingute kaudu. Kolmandaks, kapitalistid asusid võitlust pidama oleva sotsiaalkindlustuse vastu ja pidurdama kavatsetud sotsiaalseadusandlust selleks, et valmistuskulusid vähendada. Nad püüdsid vabaneda sotsiaalkindlustuse kuludest. Ka nendele püüetele on kodanlised valitsused vastu tulnud. Riik püüab samuti vabaks saada nendest kuludest, mis seadustega määratud sotsiaalkindlustuse teostamiseks. Saksa maal kärbiti hädakorradekreediga sotsiaalkindlustuse kulusid. Inglismaal tehti seda parempoolse enamikuga parlamendi poolt. Seda on tehud pea kõikides kodanlikes riikides. Meil Eestiski on kaubandus-tööstuskoja ringkonnas liikumas algatusi, et läbi viia meie sotsiaalkindlustuse algete kärpimisi.

Tööstuse kaitseks kodanlus on jatkand tollimüüride ehitamist. Laiade rahvahulkade massartiklitele on toll pääle pandud omamaa saadustele turu kindlustamiseks. See on tarbainete hinnad kõrgeid hoidnud. Kuid enamikus riigest on siseturg ikkagi kokku kuivand, mis on tulnud töölistkonna ostujõu järkjärgulisest likvidatsioonist. Riikidevahelised tollimüürid on aga kiskund alla rahvusvahelise kaubanduse. Maailma kaubanduse väärtus langes 1929. a. — 1931. a. lõpuni 253 miljardilt Saksa margalt 148 miljardi marga pääle ja langev tendents püsib 1932. a. maailma kaubanduseski. Kui maailma tööstuse indeks oli 1928. a. — 100, siis 1931. a. detsembris — 81 ja 1932. a. märtsis — 74. Tollisõda riikide vahel on hävitamas kaubandust kui ka tööstust. Kui näiteks Inglismaa vanameelsed suuri lootusi panid kõrgetele tollidele, siis on Inglismaal laiad rahvahulgad pettund tol-

Balti riigid ja sõjahädaoht.

Sündmused Kauges-Idas hakkavad saama tõsiseks ähvarduseks rahule. Sõjahädaoht on saavutand kõrgeima piiri. Kõige tähtsusetum sündmus võib tekitada plahvatuse.

Sotsialistlikus Internatsionaalis ei ole lahkarmumusi, et pääletungivaks pooleks Kauge-Ida konfliktis on Jaapani imperialism. Nõukogude Vene, otsustades selle siseolukorra ja välispoliitika järgi, ei või soovida sõda, kuid võib olla sunnitud kaitsma oma Ida-Siberi territooriumi. Tarvitseb aga puhkeda sõjal Nõukogude Liidu ja Jaapani vahel, kui saavad elu vastuolud ka teistel rindel. Esiteks esineb tõenäolikkus, et lähedased pinevaks vahekorrad Nõukogude Liidu ja Poola ning selle sõjalise liitlase Rumeenia vahel, mis võib asetada Balti riigid sõja lähedaimasse naabrusesse. Seda hädaohtu kui täiesti reaalselt peab arvestama juba nüüd, ja ilma diplomaatiata märkima Baltimaade proletariaadi seisukohtade üldjooni.

Rahvusvaheliste jõudude jaotuse praeguses staadiumis Baltimaade proletariaat peab nõudma oma maade valitsustelt kõige valjemat erapooletust kummalegi võimalikule sõdivale poolele. Kuid samal ajal peab tunnustama, et see nõue, mida esitatakse riiklikule välispoliitikale, sõjategevuse hoos võib osutada puudulikuks, sest Balti riigid vastu oma tahtmist tegelikult võivad olla tõmmatud sõtta.

Läti kodanluses on üsna levind arvamusi, et Balti riikidele oleks kasulik Nõukogude Liidu lüüasaamine tulevases võimalikus sõjalises konfliktis.

lides, kuid omajagu raskusi töid need tollid maailma majandusse juurde.

Kaubahindade kõrgel hoidmiseks kapitalistid jätkavad tööstuse, kaubanduse ja rahanduse monopoliseerimist ja kodanlised valitsused teotavad majanduslike hügelorganisatsioonide tegevust üksikute ringkondade isiklike huvides.

tis. Selle vaate tekkimises mängivad oma osa sotsiaalsed motiivid — klas-sivaen Nõukogude Liidu vastu. Arvestatakse isegi, et sõjaline kaotus tooks Venemaale — milline see ka ei oleks — sisemise nõrgenemise, ja see peaks hoidma teda agressioonist Balti riikidele. Lootusi pannakse Ukraina lahkumispüüdele, Kaukaasia separatismile j. m.

Rumalad unistused! Kui Venemaa praegume valitsusvõim sõjas langeks, selle asemele võiks tekkida ainult must reaktsioon. Tsaari Venemaa kaotus omal ajal lõi soodsad tingimused Vene revolutsioonile, kui Venemaa seespool valmis konflikt tsarismi ja maa sotsialistlike ning demokraatlike jõudude vahel. Praegu ei ole mingeid organiseeritud või mingi võrra koondatud või üldse tunduvaid demokraatlikke jõudusid, mis võiksid astuda diktatuuri pärijate ossa, kui sõjalised raskused lööksid selle kõikumata. Need lõpetamata revolutsiooniprotsessid, mida võime vaadelda Nõukogude Venes, võivad olla lõpetatud sõjalise kaotuse korral reaktsiooni kasuks. Kuid separatistlikud tendentsid, kui need tekiksid sõja ajal või kui need leiaksid välislootust (näiteks Poola poolt), raskendades nõukogude võimu olukorda ja ähvardades selle olemasolu, soodustaksid samuti Vene reaktsiooni. Reaktsiooniline kodanlik-talupoeglik Venemaa oleks alaliseks ähvarduseks ka Balti riikide suunas.

Rumalad unistused Baltimaade kodanluse sellel osal, mis ootab Nõukogude Liidu sõjalist kaotust, sisaldavad suure sisemise hädaohu. Need unis-

Nii võib näha kodanlistes riikides igal sammul jõuka rahvakihi hool-dust kodanliste valitsuste kaasabil töötavate rahvakihtide arvel. See hool-duse kestabedasi nii kaua, kui ma-janduslik ja poliitiline võim on ko-danluse käes. Selle hool-duse likvi-deerimine võib tulla toime siis, kui sotsialistlik töölistkond vallutab ühis-konnas kogu elukorralduse juhtimise.

tused avastavad asjaolu, et sõja korral see kodanlus ei kohkuks tagasi sõjalisest avantüürist, kui sellele paisab, et sõjaõnn kaldub Nõukogude Vene võimalike vastaste poole. Sõjategevus ähvardab sel viisil Balti riikide riikliku erapooletuse lõpetamist.

Teistsugune peab olema Balti riikide proletariaadi suhtumine läheneva sõjahädaohtu küsimustele. Töölisklass astub välja sõja vastu nii Kauges-Idas kui Nõukogude Liidu läänefrontidel, sest see sõda ähvardaks laieneda uueks hirmsaks maailmatulekahjaks, kogu imperialistliku maailma sõjakäiguks proletariaadi ja sotsialismi vastu. Töölisklass astub Jaapani imperialismi vastu, mis ähvardab süüdata oma sõjategevusega Kauges-Idas maailmatulekahju ning lüüa Vene revolutsiooni. Töölisklass ei või rajada oma päätungi kapitalismile ega oma võidu arvestusi Nõukogude Liidu kokkuvarisemisele ega kaotusele. Reaktsiooniline Venemaa oleks ähvarduseks Baltimaade arengule, see oleks üldse ähvarduseks Balti riikide olemasolule.

Nõudes kõige kindlamat riiklikku erapooletust Balti riikidelt, proletariaat samal ajal ei või suhtuda erapooletult Nõukogude Liidu saatusesele. See ilmneb juba eeltoodust.

Meie, sotsialistid, ei lepi kommunistliku diktatuuri meetoditega. Lõime hukatuseks kogu rahvusvahelisele töölisklassile selle lõhkumistaktika ja hässituse sotsialistide vastu, mida kuulutab Komintern. Arvame, et ka Venemaa seespool kommunistlik diktatuur, kui ta ei leia teed järkjärgulisele eneselikvideerimisele, soodustab Ida-Euroopa sündmuste reaktsioonilist lahendust. Võib lõppeks vaielda sellest, kas diktatuur loob Venemaal juba sotsialismi alged, nagu arvab Otto Bauer, või mingi riikliku kapitalismi süsteemi, nagu arvavad Vene sotsiaaldemokraadid. Kõik see on nii. Kuid üks on selge. Sõja korral tekib küsimus mitte ükski imperialistliku sõjakäigu tagasilöömisest vaid kõige selle päästmisest, mis majandusliku ülesehituse alal Vene revolutsioonis on loodud väärtuslikku

ja mis peab säilima mitte ükski Vene proletariaadi vaid rahvusvahelise proletariaadi huvides, sest sellele majanduslikult väärtuslikule alusele võib ehitada Vene edespidi arengut kogu sotsialistlikule maailmale vastuvõetavas suunas. Reaktsiooniline Venemaa saaks rahvusvahelise reaktsiooni kantsiks. Revolutsiooniline Venemaa, proletaarne-talupoeglik Venemaa võib saada rahvusvahelise proletariaadi sotsiaalrevolutsioonilise liikumise asendamatuks toeks.

Siit järgneb, et tumestamata praeguseid vastolusid demokraatliku sotsialismi ja kommunismi vahel, kogu maailma proletariaadi sümπαatia ja toetus sõja korral peab olema Nõukogude Liidu poolel. Ja kui valitsev kodanlus mõtleb mässida ka Balti riike relvastatud sõjakäiku Nõukogude Vene vastu, siis proletariaat, sõltuvalt olukorrast, peab ehitama oma lähema tegevusprogrammi sõjaga ja imperialismiga võitleva revolutsiooni sümπαatialle ja toetamisele.

Viimased sündmused Saksamaal, mis valmistavad näiliselt hädaohtu Poola huvidele läänes, võivad jahendada Poola soove arendada konflikti Poola idapiiril. Kuid sõjahädaohtu üldse need sündmused ei vähenda, pigemini lisandavad olemasolevatele konfliktidele uusi. Reaktsioon Kesk-Euroopas võib lähendada sõjalisi avantüüre läänes ja suurendada kodanlik-reaktsioonilise maailma püüet saada valmis revolutsioonilise proletariaadi ja selle saavutistega kõigil frontidel, selle hulgas ka Nõukogude Liidu suhtes.

Autor, Läti Sotsiaaldemokraatliku partei esimees, juhtis erilises memorandumis Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali eksekutiivkomitee hiljutise istungi tähelepanu neile hädaohtudele. STI võttis vastu sellekohase otsuse, kus juhitakse omakorda tähelepanu samale hädaohule.

Olgu märgitud, et Kauge-Ida konflikt ei ole kaugeltki veel lahened. See kestab, ja mitte ükski Jaapani imperialistid, vaid veel enam Vene kontrrevolutsionäärid teevad kõik sõja provotseerimiseks.

Toimetus.

Nõukogude Liidu probleem.

Rahvusvahelist diskussiooni.

Kommunistliku partei katse teostada Venemaa mahajäänd oludes sotsialismi on olnud Lääne-Euroopa sotsialistlikul tööliskonnal võrdlemisi tähtsaks uurimisalaks. Juba oktoobri revolutsioonist pääle oli muidu mitmesuunalistel sotsialistlikel parteidel ühine seisukoht igasugu kontrerevolutsiooni ja interventsiooni katse vastu Nõukogude Venes. Oldi veendund, et iga vahelesegamine Vene revolutsiooni ometi lõpeb reaktsiooniga, mis looks soodsa pinna reaktsioonile ka Lääne-Euroopas. Võib julgesti öelda, et Vene enamlased just Euroopa sotsialistide abiga võitsid valgekaartlaste vasturevolutsiooni. Hüüdsõnaga: „Käed Venemaa küljest“! kõigi maade sotsialistlik tööliskond takistas oma maade valitsusi laiaulatuslikumalt toetamast vene mustasajalisi võitluses Nõukogude korra vastu.

See poliitiline seisukoht on kindlana püsind tänapäevani ja Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali kongressid Hamburgis (1923), Marseilles (1925) ja Brüsselis (1928) on oma resolutsioones järjekindlalt rõhutanud sama. Viisaastaku teostamisele asudes, Nõukogude Vene astus uude arengjärku, püüdega hakata juhtima tulunduselu plaanikindlalt, mis on sotsialistliku ühiskonna tähtsaimaid eeldusi.

Et Nõukogude Vene viisaastak võiks olla ettevalmistuseks sotsialismile, sellele vaidles vastu kõige ägedamalt ennesõjane suur sotsialismi teoreetik *Karl Kautsky* *), kes kuulutas viisaastaku utopiaks, mille teostamine oleks vastolus kogu Marx'i õpetusega.

Diskussiooni Nõukogude-Vene tulunduspoliitilise arengu võimaluste üle tõi pöörde Austria sotsialistliku partei juhi *Otto Bauer*'i 1931. a. kevadel ilmud raamat: „Kapitalismus und Sozialismus nach dem Welt-

kriege“ mille esimese kõite lõpuosas ta analüüsib Nõukogude-Vene tulunduslikku ülesehitust, jõudes tulemusle, et viisaastakuga Nõukogude-Vene, hoolimata kõigist raskusist ja vägivallameetodeist, on jõudnud omas arengus astme edasi, mis loob optimistlikke väljavaateid Nõukogude-Vene küsimuse lahendamisel üldse. Bauer leiab, et praegu suurte pingutustega kiirelt ülesehitatav produktioonivahendite tööstus, jõudes Euroopa tööstusmaade tasemele, võimaldab kiiremas tempos arendada tarbeainete tööstust sel määral, et see suudab kaotada praegu valitseva suure tarbeainete puuduse. Kui suudetakse tööstusproduktidega rahuldada talupoegade nõudeid, viimased suudavad enam produtseerida ja saadavad põllusaadusi enam turule, saades säält vastu vabrikusaadusi, mille tõttu kaob toiduainete puudus linnades ja võib suureneda viljaväljavedu (juba ülejäägist!), mille vastu on võimalik vedada sisse enam töövahendeid kui ka tarbeaineid. Seega praegune häda väheneks üldiselt. Edasi ütleb Bauer (lhk. 223):

„Mäl määral paraneb rahvahulkade elujärg, muutub terroristlik diktatuur lügsaks ja hüljatakse, tekib nõukoguderežiimi demokratiseerimise võimalus. Kui diktatuur, mis valdab riiklikku produktiooniaparaati, laheneb töötavate hulkade demokraatiaga, muutub rügikapitalism ühiskonna sotsialistliku organisatsiooni diktatuuriks.

Selline areng näitaks maailmale ühiskondliku korra võimaluse, kus suur tehniliselt kõrgele arenend produktiooniaparaat ei kuulu enam kapitalistidele, vaid kogu töötavale rahvale, produktioon ei ole enam kapitalistlikult anarhiline, vaid juhitakse ühiskondliku kava kohaselt. Selle tõttu usk sotsialismi, tahe sotsialismi, sotsialismi jõud kogu maailmas mitemekordistuks.

Olgugi et sotsialistliku ülesehitustöö õnnestumine Nõukogude Liidus

*) Bolschewismus in der Sackgasse, 1930.

suurendab tugevasti sotsialistlikku usku, sotsialistlikku tahet, sotsialistlikku jõudu terves maailmas, süüski Euroopa ja Ameerika tööstusriikide töölisklass ka sel juhtumil peab minema sotsialismile hoopis teist teed, kui seda on käind Vene bolševism.“

Baueri raamatu ilmumine tõi uut elavust diskussiooni ja vastuväiteid, esijoones muidugi Kautzky, aga ka Vene sotsiaaldemokraatide Dan'i ja Abramoviitši poolt, et Bauer loob illusioone Nõukogude-Vene majanduslikest saavutustist, kui need õiged oleksid, siis Vene sotsiaaldemokraatia peaks likvideeruma ja minema enamlaste juurde. Neile kriitikuile vastates ¹⁾ Bauer veel kord põhjendab oma seisukohti, näidates et Nõukogude Vene diktatuur, mis küll põhjendub vägivallale, pole ometi kivinend, et selletõttu hukkuda, ei, ta on tarbekorral olnud küllaltki paindub. Kui otsene terror oli vajaline kodusõjas, et võita valget ja musta kontrrevolutsiooni, Vrangeli löömisega see likvideeriti, tööliste ja talupoegade surve toimus tagasitõmbumine: NEP²⁾ (1920); see tõestas seekord ka vähemlaste sennist teooriat, et Vene revolutsioon (tööstuse uuestiehitamiseks tehtud järeleannete tõttu erakapitalile) on Prantsuse 1793. a. revolutsiooni sarnaselt ainult feodalismi kiikete kaotamine ja läheb ka Prantsuse revolutsiooni teed vastu „termidoorile“ (jakobiinide terrori lõpetamine) ja säält võib olla bonapartistmille.

Tõepoolest uus linna- kui ka maa kodanlus muutuski diktatuurile hädaohtlikuks, ning selle jõu boikoteerimisega asus Nõukogude valitsus viisaastaku teostamisele (1928). Sama paindubus on ühinend ka viisaastaku teostamisel, nii märtsis 1930 kui juulis 1931. Sellega lükkab Bauer ümber väite, et Nõukogude diktatuur majandusplaani teostamisel läheb mööda tööliste ja talupoegade nõudeist, mille tõttu kõik klassid saavad

nõukogude korra vaenlasiks. Bauer märgib veel juurde, et just Stalini juuli kõne järele tehtud parandused seiravad asju, mida Bauer omas raamatus arvustas. Mispärast just nüüd, kui olukord juba natuke hakkab paranema, peaksid hulgad diktatuuri kukutama, küsib Bauer edasi, kui nad neliteistkümmend aastat on kannatanud hirmsaimat häda ja puudust.

Kui aga majandusplaan teostatakse, olgugi parandatult ja mitte 100%, on see suur samm edasi. Nõukogude-Venel on siis modern riigitööstus, mille tõttu, eriti kolme viimase aasta arengut jälgides, Vene revolutsiooni tulemus kujuneb hoopis teissuguseks, kui seda arvasid kodusõja ja NEP-i aegu nii Vene kui ka Euroopa sotsialistid, kaasa arvatud Bauer ise. Edasi jätkab ta:

„Nõukogude Liidus kasvavad meie silmade ees sotsialistliku ühiskondliku korra elemendid. Aga ka ainult elemendid, mitte sotsialism ise.

Sotsialism on rahva enesemääramine töö- ja tulunduseluprotsessis. Sotsialismi teostamiseks ei piisa, et produktioonivahendid on kontsentreeritud riigi kätte. Sama oluline on ka see, et riigivalitsus, kes valdab produktioonivahendeid, rahva poolt vabalt valitaks ja kannaks vastutust rahva ees.“

Kui Vene sotsiaaldemokraadid arvavad, et Nõukogude valitsusel äpardub just tulundusprobleemide lahendamine, mille tagajärjel hulgad purustavad diktatuuri, tuletab Bauer neile meelde, et siis just täitubki kõigi kartus, sest sellisele pöördele ei järgne mitte demokraatia vaid valge kontrrevolutsiooni võit, mis aga hävitaks Vene revolutsiooni senised saavutised, need sotsialistlikud elemendid, mida on neljateistkümmend aasta jooksul määratute ohvrite hinnaga loodud. Just viimase kolme aasta (viisaastaku esimene osa) kogemused on äratanud Baueris lootust, et on olemas ka teine tee Nõukogude Liidu korra demokratiseerimiseks.

Tuletades meelde Marx'i ja Engels'i õpetust, et kõigi uusaegete diktatuuride alus on klassijõudude tasakaal, kus, kokkulepet leidmata,

¹⁾ Die Zukunft der russischen Sozialdemokratie, „Der Kampf“ nr. 12 — 1931.

²⁾ Vrdl. minu kirjutis: Nõukogude Liit teel sotsialistliku majanduse poole, „Rünnak“ nr. 8 — 1931.

heidetakse kõik klassid diktatuurili-
sele vägivald, jätkab Bauer:

„Sama maksab ka Nõukogude Vene koht. Kui bolševistlik diktatuur esindab töölisklassi, siis samal viisil, nagu bonapartism esindas Prantsuse talupoegi: töölisklassi esindajana ta on samal ajal selle piiramatu võimuga valitseja. See piiramatu valit-
susvõim on ka klassijõudude tasa-
kaal: tööstusproletariaat, kes on küll vähemik, aga aktiivne, revolutsiooniline, relvastatud, linnadesse — võimu keskohtadesse — koondunud vähemik, ja talupojad — passiivne mass, aga sajamiljoniline mass, kelle passiivset vastupanu ei jõuaks murda ükski Vene valitsus.“

Ainult diktatuur suudab saada talupoegadelt vilja linnade toitmiseks, samuti sundida tööstusproletariaati määratule loobumisele tööstuse ülesehitamiseks. Määralt mil diktatuur suudab tõsta põllumajanduse produktiivsust, muretsemiseks linnadele vajalikke toiduaineid, ja teisest küljest arendada tööstust, rahuldumaks talupoegi vajalike tööstusproduktidega, kaupade vahetus linna ja maa vahel muutub normaalsemaks, kaob pinge Vene rahvastiku kehast, sel määralt võimaldub ka vähehaaval diktatuuri pehmenemine, põrutusteta, mis võiksid saada hädaohlikuks neile sotsialistliku ühiskonna elementidele, mida sama diktatuur ise on loond.

„Ajalt, kui diktatuur täidab oma tulundusliku funktsiooni, loob ta ise tingimused enda kõrvaldamiseks pikamööda, ilma et hävineksid sotsialistlikud saavutised.“

Diktatuur loob ka need jõud, kes ta kõrvaldavad. Kirjaoskamatusel likvideerimine, koolielu ümberkorraldamine, tööaja lühendus, kõik need mõjuvad kaasa. Revolutsioonilised mulistused on toimund kõigis eluavaldusis, mis pole puutumata jätnud Vene töölisi, kes elu- ja kultuuritaseme tõusmisega ei rahuldu enam politsei-riigi vägivaldaga, vaid nõuab endale kõne-, organisatsiooni- ja enesemääramise õigusi, mis saavad talle paratamatuks tarbeks.

Bauer ei usu aga diktatuuri kadumisse iseendast, nagu talle ette heidetud. Ei, selle eest peab võitlema, küll aga tulunduseluareng loob vas-

tavad eeltingimused demokraatia saavutamiseks, et võitlus võib toimuda tegemata kahju sotsialistlikele saavutustele. Siin näeb ta ka Vene sotsiaaldemokraatia ülesannet:

„Usun, et vähemusel veel on täitu suur ajalooline ülesanne, ülesanne, mille täitmine saab võimalikuks just diktatuuri tulunduslike saavutiste tagajärjel. See ülesanne on: olla Vene proletariaadile juhiks, või vähemalt üheks juhiks võitluses Nõukogude režiimi demokratiseerimiseks, mis diktatuuri loodud sotsialistliku ühiskonna elementid ühendaks tõeliseks sotsialismiks.“

„Igatahes, kui vähemus oma tulevikuloote asetab Nõukogude diktatuuri ebaõnnestumisele, purunemisele, selle likvideerumisele, on tal vaevalt tulevikku. Tal pole mõjustamisvõimalusi, kunni püsib diktatuur, tal on neid vaevalt, kui punase diktatuuri lõpetab kodusõda ja valge diktatuur.“

Aga vähemusel on küll teine perspektiiv, teine visioon, mis näitab talle tulevikuvõimalusi.“

Lääne- ja Kesk-Euroopas kapitalism on saavutand küllalt kõrge arengjärgu, et proletariaat demokraatiat kasutab kapitali arendatud ja kontsentreeritud produktioonivahendite demokraatliku ühiskonna valdussevõtmiseks — sotsialismi teostamiseks. Venes aga diktatuuri loodud juba riiklik modern suurtööstus on aluseks sotsialismile. Kodanline demokraatia sääl enam pole võimalik, sääl on eluliseks vajaduseks arendada produktioonivahendid küllalt täiuslikuks, et demokratiseerida riigivõimu, mis juba valitseb produktioonivahendeid. Kui Lääne- ja Kesk-Euroopas demokraatia on sotsialismi võitlusbaasiks, siis Venes demokraatia saavutamine on sotsialismi teostamise lõpuleviimine. Olla üks juhte selles töös, on Bauer'i arvates Vene sotsiaaldemokraatia ülesanne.

Selleks peame tunnustama, et Vene revolutsioon ainult ei pühkind ära feodalismi jäänused, vaid loob ka sotsialistliku korra elemente, ja seda kõike meie peame kaitsma. Meie (esijoones on mõeldud siin Vene sotsiaaldemokraatia) ei tohi olla Vene

töölisklassi mahajäänd osa eestkostjad, kes ei taha tuua ohvreid suures ülesehitustöös. Meie peame pöörduma suure sotsialistliku ohvrimeelsusega täidetud tööliste poole, nende tööd jaatama, neid julgustama, aga samal ajal peame neile tooma ka usku demokraatlikku vabadusse. Julgustades neid riikliku tööstuse ülesehitamistöös, kutsume neid ka sama riiki, kelle valdusel produktiooni vahendid, muutma ümber autoritaativsest võimust vaba rahva organiks.

„Meie oleme demokraadid ja sotsialistid. Aga mitte väikekodanlised vulgaar-demokraadid, kes asetavad demokraatia vastollu sotsialismiga, või kõrgemale sotsialismist ja demokraatia pärast kõike, mida revolutsioon on loonud sotsialistlikku, asetama hüdaohtu. Oleme demokraadid sotsialismi pärast. Me ei tohi nõuda hüppelist pööret diktatuurist demokraatiasse, see maksaks väärtuslike sotsialistlike elementide hinda. Aga me peame Vene proletariaati kutsuma, määrval, mis ei saadaks hüdaohtu diktatuuri sotsialistlike tulemusi, järkjärgulisele terrori kõrvaldamisele, järkjärgulisele süsteemi demokraatiseerimisele, individuaalsete vabaduste, üksiku ja kollektiivi vaimse vabaduse saavutamisele.“

Lõppeks viitab Bauer Dan'i sõnadele, mis viimane oma 60. sünnipäeva puhul ütles Vene sotsiaaldemokraatia ülesandeist: Vene sotsialistid on oma eluaja võidelnud demokraatia eest, kuna sotsialism oli neile liiga kauge eesmärk. Praegu aga on kasvand miljonid proletarid, kelle paatos pole pöördud enam demokraatiale vaid sotsialismile. Miljonid Vene töölised, kasvand üles sõja ja kodusõja ajal, ei tunne enam demokraatlikku relva. Seda uuele generatsioonile tutvustada, õpetada neid lugu pidama vaimseist vabadusist, seega silda luua vana sotsiaaldemokraatia ja selle uue generatsiooni vahel olgu meie ülesanne, ütleb Dan, millele Bauer omaltpoolt lisab, et selleks kõigeks on vaja ka otsustavat jaatamist kõigele sellele, mida see noor tööliskond on saavutand veriseis võitlusis ja ohvreid nõudvas töös.

Nõukogude-Vene probleemi arutades, Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali sekretär *Friedrich Adler*³⁾ märgib kõigepäält, et Internatsionaali viimane kongress kahjuks ei võind veel Nõukogude-Vene küsimuses võtta seisukohta, kuna see küsimus teoreetiliselt küps pole ja edasine diskussioon on vajaline. Nii Kautsky' kui Bauer'i seisukohad on nende isiklikud arvamused, nagu seda on ka Adler'i enda kirjutis.

Kautsky' kirjutiste kohta ütleb Adler, et neis on „ränki eksiarmusi mitte ainult poliitilises lõppjäreldusis, vaid ka teoreetilises mõttekäigus“. Aga ka Bauer'i seisukoha suhtes on tal esitada tõsisel vastuväiteid.

Nõukogude Vene probleem, ütleb Adler, on sotsialismi tulevikule niivõrt tähtis, et selle käsitlemisel peab vältima kõik eelarvamised, nii bolševikkide häbiteod sotsialistide vastu, kui ka kiidulauld Nõukogude-Vene ideele. Nõukogude-Venest on vaimustuses esijoones tehnikud, kuna sääl tehnika arengule on avanend hiigla võimalused, tulundusteadlased, kes näevad tulunduselu juhtimist laiaulatuslikema plaani järgi, samuti kapitalismi küüsisst meeleehte viidud töötud unistavad „ainukesest tööpuuduseta maast“. See on tehniline *amerikanism*, millest vaimustutakse, mille kõrval jäetakse tähele panemata aasialik inimeli ja inimjõu röövkulutus. Meil pole vaja tungida nende kahe külje üksikasjusse, meid huvitab probleem: kuidas areneb sotsialism Nõukogude-Venes ja milline mõju Nõukogude-Venel on sotsialismi arengule kogu maailmas.

Et „ka Venemaa peab käima läbi kapitalismi põrgust“, seda selgitasid Vene sotsiaaldemokraadid enne maailmasõda, mis on ka tõelises kooskõlas Marx'i ja Engels'i õpetusega, kes näitasid, et Vene talupoegade ühismaaomandus ei saa olla aluseks sotsialistlikule ühiskonnale (nagu õpetasid Vene naroodnikud). Ka Vene enamlased 1917. a. võimu juurde

³⁾ Das Stalinsche Experiment und der Sozialismus. „Der Kampf“ nr. 1 — 1932.

asudes ei mõelnudki käia seda teed, vaid suurmaapidamised jaotati talupoegade vahel. Ka ei tulnud Lenin'il ega teistel enamlaste juhtidel tol ajal mõttesegi praeguse Stalini juhitud poliitika teele asumine. Ei, Vene enamlaste lootus oli maailmarevolutsioon, mis enamlaste teooria järgi pidi järgnema sõjale. Seega enamlaste algteooria maailmarevolutsiooni tekkimisest osutus ajalooliselt valeks. Stalin, asudes teostama sotsialismi ühel maal, kaldus seega täielikult kõrvale ja isegi vastollu Lenin'i õpetusega ja sellepärast tekkis tal teatavasti ka konflikt Trotski'ga.

Edasi juhivad Adler ja Kautsky sõnadele:

„Moodne elujõuline sotsialism võib areneda iseseisvalt ainult siis, kus kõrgelearenend. tööstuskapitalism on loonud mitte vähem kõrgelearenend. proletariaadi.“

See on täiesti Marx'i õpetuse põhimõte, ütleb Adler, aga edasi Adler juhivad meid tegema vahet tööstuse ja tööstuskapitalismi vahel:

„Sest temal (Marx'il — ET.) on luhutamatus seoses tööstuse ja tööstuskapitalismi tekkimine. Tal ei tekkinud mingit loogilist spekulatsiooni, kas oleks teoreetiliselt mõeldav industrialiseerimiseks mingi teine võimalus, vaid ta võttis vaatlusele ainult konkreetse ajaloolise probleemi. Täna peame, vaieldava probleemi otsustamisele asudes, seda olukorda pisut ettevaatlikumalt vormuleerima. Meie peame palju teravamalt, kui see oli Marx'il tema vaatluste juures vajaline, eraldama tööstuse tekkimise tööstuskapitalismi tekkimisest. Võiksime siis Kautsky' lauset väljendada: Moodne, elujõuline sotsialism võib areneda ainult siis iseseisvalt, kus kõrgelearenend. tööstus on loonud mitte vähem kõrgelearenend. tööstusproletariaadi.“

Selle osaga Marx'i otsusest Stalin kahtlemata on nõus ja me oleme temaga ühel arvamusel, kui me Marx'i mõttes ütleme: Maailma industrialiseerimine on tema sotsialiseerimise eeltingimus.

Stalin asub Marx'i vaatekohal, et sotsialism pole võimalik industrialiseerimiseta. Aga sellest ta jõuab

järeldusele, millele Marx ialgi ei mõelnud, ega ei võimudki mõelda. Stalin ütleb, kui industrialiseerimine on vajaline, siis teeme seda ise. Venemaal on loodusvarasid ja energiaallikaid, Venemaa võib saada esimese jürgu tööstusriigiks. Ja siin algab Stalini eksperimendi tõeline probleem.“

Edasi juhivad Adler tähelepanu Marx'i kapitali akumulatsiooni käsitusele, mis teravalt eraldab kapitalismi hilisemate perioodide normaalakumulatsiooni „ürgakumulatsioonist“, mil industrialiseerimine toimub triüphone kasvu taoliselt. Siis see toimub tähelepanematult elava inim põlve nõudeid kiirendatud tempos, kõigi vägivallavahendite tarvitamisega, ning riigivõimu kui kontsentreeritud ja organiseeritud ühiskondliku vägivalla abil toimub kiirendatud üleminek feodaalsest produktsiooniviisist kapitalistlikku.

Selline „industrialiseerimine ürgakumulatsiooni abil, erakapitalistide kaasamõjuta, on ka küesolev Stalini eksperiment Nõukogude-Venes“. Kuigi väljakurnamise meetodid on muutunud: ei ole teostatav ega ka ratsionaalne näit. 16-tunniline tööpäev, aga inimese võime maksimumi kiire kättesaamise tendents on olemas siingi, kuigi tööpäeva lühendamises on jõutud isegi ette kapitalistlike maade tööliklassi nõudeist. Püsib aga kohutaval määral öötöö, samuti on kaotatud üldine puhkepäeva rahu. Väljakurnamise intensiivsust iseloomustab esijoones aga reaalsalga kõrgus, mis kapitali puuduse ja tarbeainete vähesuse tõttu on hulkade näljutamine, mida ka enamlasted ise peavad tunnustama. Sama toimub ka põllumajanduse industrialiseerimisel.

Mida aga Adler eriti peab tähtsaks on iseseisvate ametiühingute puudumine, kes peaksid valvama töölistkaitse teostamist.

Ürgakumulatsiooni teostamises Adler leiab ka diktatuuri sotsiaalse funktsiooni tänapäev, kui:

„... esimeses sõjakommunismi perioodis diktatuuri ülesanne oli feodaalomanduse purustamine, maa jagamine, kapitalistide hävitamine, lü-

hidalt endise valitseva klassi kaotamine“

siis:

„...nüüd on tal veel üks ülesanne: töötava rahva enda vaoshoidmine, teostamiseks kapitali ürgakumulatsiooni, surmamaks juba eos töötavate iga katset panna vastu neile pääle pandud ohvrite kandmisele.“

Vanema põlve sotsialistide sotsialismi ideaal oli: enam leiba, enam vabadust! Sotsialismi võidu järgi tööstusmaais agraarmaade industrialiseerimine pidi tähendama vastandina kapitalismi ürgakumulatsioonile võimalikku halastust elavale inim põlvele ja toimuma pikaldamasesmas tempos. Nüüd Nõukogude Venes aga „*tööline on produktsiooni protsessi tarvis, mitte produktsiooni protsessi tööliste tarvis*“, nagu Marx karakteriseeris kapitalismi.

Marx'i ja Engels'i järgi üleminek plaanimajandusele näis võimalik ainult sotsialismis. Nüüd aga näeme, et sotsialism ei ole paratamatu eeltingimus plaanimajandusele, see on ka riigikapitalismi raamides võimalik.

Adler'i arvates erakapitalistide omavahelise võitluseta riigikapitalismi põhimõttel ürgakumulatsioon masinate tekkimise aegjärgul polnuks üldse võimalik, nagu näitavad mitmed tolaaegsete katsete nurjumised. Tänapäeval see on võimalik, sest tõepoolest Stalin'i katse pole Euroopa ja Ameerika arengu kordamine vaid *industrialiseerimise ülevanne ühelt maalt teisele*, masinate, vabrikuplaanide, inseneride ja kvalifitseeritud tööliste *sisseveo* abil. Kas see kõrgete kuludega seotud inport kunagi ennast tasub, näitab tulevik. Pole aga mingit põhjust öelda, et see industrialiseerimiskatse „*tingimata ebaõnnestub ja ebaõnnestuma peab*“ nagu Kautsky väidab. Küll aga on selle teostamisel võita suured raskused, et me ei või ennustada ka katse õnnestumist.

Me ei tohi aga Stalini katse õnnestumist või ebaõnnestumist kuidagi siduda sotsialismi saatusega, ütleb Adler. Nagu Pariisi Kommuuni kokkuvarisemine 1871. aastal ei lämmatand sotsialismi idee psühho-

loogilist vastuvõtlikkust, samuti ei tee seda ka Nõukogude-Vene katse nurjumine.

Teame, et viisaastaku õnnestumine ei tähenda veel „*hüpet sotsialistlikkude vabaduste riiki*.“ Juba on päevakorral teine viisaastak, mis nõuab samuti ohvreid. Millal sääl olukord tõepoolest lahedamaks muutub, tähtpäeva meie ei tea. Karta on aga, et see kestab aastakümneid, ja siis tekib küsimus, kas sotsialism ei saabu arendid tööstusmaais juba enne Nõukogude-Vene kiire industrialiseerimise lõppu. Selpuhul tekib küsimus, kas tänapäeva Nõukogude-Vene kiiretempoline industrialiseerimine ürgakumulatsiooni põhimõttel on majanduslikus mõttes ajalooline tarve üldises sotsialismi arengus, või on see enamlaste võimuhaaramise tõttu tekkind Vene siseolude nõue. Lühidalt: on Stalin'i eksperiment tekkind tulunduslikust tarve või poliitilise olukorra sunni mõjul.

Kui see on ka ajalooline paratamatus, pole meil põhjust vaimustada, et „*kapitalistlik põrgu*“ enneaegu lõhutud, mille funktsioone nüüd samade vahenditega täidetakse „*sotsialismi nimel*“, vaid Adler'i arvates me peame sellesse suhtuma kui „*traagilisse saatusse*“. Edasi ütleb Adler:

„Me oleme Bauer'iga ühel arvamisel ainult poliitilises suhtumises Nõukogude Venesse, mitte sellepärast, et me ei jaga seda Bauer'i optimismi, mis ilmneb tema viimaseis kirjutis, vaid hoolimata sellestki, et meie seisukohta määravas teoreetilises põhjenduses tugevasti eraldume.“

Ka Adler arvab, et kõik mis Nõukogude-Venes on loodud positiivset industrialiseerimise kui ka plaanimajanduse alal, olgu ka vahendid millised tahes, peab säilitama, samuti on ka Adler veendund, et enamlaste diktatuuri purustamine ei tooks mitte demokraatiat vaid valge kontrerevolutsiooni. Aga edasi ütleb Adler:

„Viisaastakute õnnestumine ei tähenda kuidagi mingit sotsialismi, aga enamlaste valitsuse kukutamine, kui see tekiks ka Stalin'i eksperimenti ebaõnnestumisest, oleks katastroof kõigi maade sotsialistlikele liikumistele. Mitte lootus sotsialismile Nõu-

kogude-Venes, vaid enamlaste valitsuse kukutamise poliitilised hädaohud on mööduvad meie seisukohavõtus."

Me ei tohi Stalin'i eksperimendi ei õnnestumises ega ebaõnnestumises võtta endale mingit, isegi näilist vastutust. Meie ülesanne on võidelda kõigi interventsiooni katsete vastu, püüda Nõukogude-Vene majanduselu arengut kõigi meil olevate vahenditega soodustada: aidata kaasa diplomaatlike ja kaubandussuhete arendamiseks Euroopa riikidega, krediitvõimaluste muretsemiseks jne. Teine, mitte vähem tähtis ülesanne on levitada töölisklassi seas Nõukogude-Vene üle, purustada enamlaste loodud illusioonid, et ei oodataks Stalin'i eksperimendi õnnestumisest midagi erilist ja meeletuid ei mõeldaks sellele — kui see äpardub... Eriti hädaohtlikud on need illusioonid praegusel kapitalistliku majanduskriisi ja hiigla tööpuuduse aegjärgul, fašismi rünnaku all.

Vene sotsialistlike parteide seisukord on Adleri arvates, hoopis traagilisem, kuna Stalin'i ürgakumulatsiooni eksperiment toimub otse Vene elava rahva kulul ja seega ka Vene sotsialistidele otse füüsiliselt tunduv. Siin Vene sotsiaaldemokraatia peab kandma suurima ohvri: ta poliitika peab olema *enamlaste valitsuse toereerimine* (sallimine), mille otsustav põhjus on, et enamlaste kukutamisel sääl tuleb veel halvem.

Vene sotsiaaldemokraatide ülesanne on Vene rahva vahenditute eluhuvide esindamine. Mitte enamlaste valitsussüsteemi vastu, vaid selle süsteemi seespool tuleb võidelda Vene sotsiaaldemokraatia. See muudugi on väga raske, kuna neil puuduvad igasugu õigused ja võimalused teotsemiseks, ei legaalselt parteid, ei ajakirjandust, ei sõnavabadust, aga ometi peab katsuma tee leida.

Esimesena nõudena, mille eest Vene sotsialistidel tuleks võidelda, on Adler'i arvates mitte poliitiliste vabaduste, vaid *ametühingute ripumatus teostamine*. Ainult sel alal saab oleviku generatsioon oma eluhuvide kasuks tõsiselt kaasa rääkida.

Vene sotsiaaldemokraatide juht Theodor Dan⁴⁾ kõigepäält märgib hääleleel Friedrich Adler'i sõnu, et Nõukogude-Vene probleem on kogu rahvusvahelise proletariaadi asi, riivab aga Vene sotsiaaldemokraatiat kõige lähemalt, kelle otseseks ülesandeks on ju Vene probleemi lahendamise, milleks ka kriitika rahvusvahelise diskussiooni näol hädavajaline.

Omas artiklis Dan ütleb, et põhi küsimus on Bauer'iga ja Adler'iga ühel arvamisel, et tuleb kaitsta, mida Nõukogude diktatuur on loonud positiivset maa produktioonijõudude arendamisel, samuti on ka Dan'i veene, et diktatuuri purustamine ei too võidule mitte demokraatiat vaid kontrrevolutsiooni, et tuleb ka tulunduslike vahenditega soodustada Vene produktiooni ülesehitust.

Aga Bauer'i lõppjäreldeksile vaidleb Dan kategooriliselt vastu. Dan ei jaga Bauer'i optimismi ka tulundusliku ülesehituse alal, kuna just viimase aasta produktioon pole jõudnud tasemele, mida temalt kava järgi nõutakse, isegi tagasiminekut on märgata, eriti just tarbeainete tööstuse alal, mille produktiooni kasv vastab vaid rahvaarvu kasvule. Venemaa mahajäänd olude järsuhüppeline tööstuse arendamine, nii praegune, nii ka Peeter Suure ja Aleksander II aegne kõige moodsamate masinate tarvituselevõtt, võib toimuda ainult arendend maade abiga. Nüüd, kapitalistliku kriisi ajal, aga välismaa krediitid kuivavad kokku, vanad võlad tahavad maksa, hinnad on langend palju suuremal määral ainetelt, mida Vene välja veab, kui neilt, mida tal vaja sisse vedada. Seega kapitalistlik kriis on Vene kiirele industrialiseerimisele toond määratud raskused, mille tõttu elu Nõukogude-Venes pole saanud paraneda, küll vast välismaalasil, kelle välisraha hinnatakse. Sellepärast ei või ka viisaastaku eeloleva kahe aasta jooksul oodata suuremaid taga-

⁴⁾ Tua res, „Kampf“ nr. 2, 1932, sama: К международной дискуссии о русской социалдемократии, Социалистический Вестник, 1/2, 1932.

järgi Vene industrialiseerimises, vaid see on alles aastakümnete töö.

Ka Vene majandusplaanide teostumisel ei tähendaks riigikapitalism Dan'i arvates ei sotsialismi, ei ka sotsialistliku ühiskonna elemente, vaid oleks ainult selle tulunduse väline vorm. Diktatuuriline riigikapitalism võib isegi püüda sulgeda teed sotsialismile, nagu need kihid, kes näiteks Kemal Paša või Mussolini kaudu absoluutse võimu omavad, on sidund tööliklassi nii poliitiliselt kui majanduslikult.

Ja enamlaste diktatuur pole Dan'i arvates kuidagi proletaarlik, kuigi ta oli seda ehk 1917. aastal, nüüd aga just diktatuuri kandja — väike osa rahvast ja ka komparteist, kes küll on olnud töölised, on nüüd eemaldund produktisooniprotsessist. Sellepärast pole Dan'i arvates õige ka Bauer'i väide, et enamlaste diktatuur oleks klassijõudude tasakaalu tulemus, sest iga diktatuur, eriti revolutsiooniline, ei tarvitse seda olla, teiseks ajajooksul iga diktatuur püüab muutuda iseseisvaks ja kolmandaks klassijõudude tasakaalu puhul võib tekkida ka nende klasside koalitsioon, nagu Bauer isegi on väitnud.

Nõukogude-Vene diktatuuris, Dan'i arvates, kasvavad just sotsialismi vastased tendentsid, mis ka majandusplaanide teostamisel oma mõju edasi kannavad, kuna diktatuurist ei kasva välja ühiskondlike jõude, kes „viiksid lõpule sotsialismi teostamise“. Töolistelt ju kogu aja nõutakse alistumist valitsusele ja tembeldatakse iga püüe demokraatlike vabaduste ja enesemääramisõiguste poole tulundusliku ülesehituse vastakesks.

Samuti sotsialismi vastased tendentsid kasvavad ka talupoegades, kel kolhoosides tehniliste töövahendite tarvituselevõtuga avanevad majandusliku olukorra paranemise väljavaated, mille tõttu nad aga eramandusest pole vähem huvitatud kui praegugi. Nende vaen riigivõimu vastu, kes ka oma osa säält tahab saada, kasvab just eramanduse hindamise pärast, seega kasvab ka nende viha sotsialismi vastu.

Ei ole ka see sotsialistlik entusi-

asm, mis noori sunnib „sotsialistlikku võitluse“, või neid koondab „rünnaktruppidesse“. See on kodanline individualism, mis loosungi all: arendend tööstusmaile järgi jõuda ja neid ületada, sünnitab isegi rahvusliku šovinismi.

Sellepärast just praegune diktatuuriline vägivald muutub hädaohhtlikuks sotsialistlikele eesmärkidele, millest kasvavad välja ka Vene sotsiaaldemokraatia tänapäeva ülesanded, millest Dan ütleb:

„Just sellepärast, et me ei taha tulunduslikku katastroofi, peame võitlema kiirendava tempo vastu, mis võib kutsuda esile majandusliku kokkuvarisemise. Just sellepärast, et tahame säilitada kõike positiivset, mida on loodud töötavate hulkade lõpmatute ohvrite ja kannatuste hinnaga, peame nõudma tulundusliku arengu kohaldamist vastavalt maa objektiivsele tingimustele. Just sellepärast, et tahame kindlustada ja suurendada tuleviku sotsialistlikus ühiskonnas Venemaa kiirendatud sotsialistliku arengu elemente, peame võitlema praegu valitseva utoopilise „ühel maal ehitatava sotsialismi“ poliitika vastu ja püüdma riigikapitalismi juhtida diktatuurilisest raamist demokraatlikku. Just sellepärast, et me ei taha diktatuuri purustamist (tõenäoliselt, mitte masside aktsiooni, vaid „paleerevolutsiooni“ või sõjaväelise rüüppöörde abil) peame töötama nõukogudesüsteemi demokratsiseerimiseks. Just sellepärast, et sulgeda kontrrevolutsioonil teed võidule, peame tööliühkuli äratama ametiühingulisele ja poliitilisele aktiivsusele ja püüdma talupoegade majanduslikke huvisid rahuldava proletariaadi ja talupoegade vastastikkuse mõistmise poole.“

See võitlus ka Dan'i arvates saab piirduda ainult propagandavahenditega, senni, kui pole võimalust proletaarliku massiorganisatsiooni ehitamiseks. Senni aga tuleb töötada illegaalselt nii organisatsiooni töös, kui ka kirjanduse levitamises, nagu seda Vene sotsiaaldemokraatia ka praegu teeb, sest see on ka ta oleviku, mitte ainult tuleviku ülesanne.

„Aga ei tule alul nõuda ainult ametiühingute rippumatust, tähele pane-

mata poliitilisi vabadusi ja õigusi, nagu soovib Adler, kuna ametiühingulinegi töö praeguse režiimi juures on täiesti võimatu. Küll aga olgu poliitiliste nõuete esitamise läh-
tepunktiks ametiühingute rippumata-
tuse nõue, mille tõttu mitte ainult
töölühulgad vaid ka kommunistlikud
proletaarid hakkavad mõistma poliitiliste õiguste tarvilikkust. Seda Vene sotsiaaldemokraatia teebki.

Vene sotsiaaldemokraatia ülesanded pole antud poliitilises olukorras ainult rasked teostada, vaid ka äärmiselt komplitseeritud. On vajaline järjekindel endakriitika, ütleb Dan, et võitluses nõukogude korra demokraatiseerimise eest leida kontrrevolutsioonilise hädaohu piiri, millest üleastumine sotsiaaldemokraatiale on lubamatu. Kõik need raskused peab praktikas lahendama, milles on lahutamatud kõik ühiskondliku elu alad, nii poliitiline, sotsiaalne, ametiühinguline. See pole tähtis ainult Vene vaid kogu maailma proletariaadile.

Otsustav lahing sotsialismi pärast lüüakse klassiteadliku organiseeritud proletariaadi poolt edenend mais, aga mitte mahajäänd Venemaal, sel-
lepärast Vene sotsiaaldemokraatia
ülesanne pole sotsialismi teostamise
„lõpuleviimine“ Venemaal, nagu väidab Bauer, vaid, ütleb Dan:

„... kõigi jõudude ja poliitilise mõistuse pingutusega, suurima ohvri-meelsusega hoolitseda selle eest, et rahvusvahelise tööliikumise saatsetunnil pärastsojase Venemaa kujul temal seisaks juures otsekohene sõber ja abimees, aga mitte kontrrevolutsiooniline vaenlane, ja et rahvusvahelise proletariaadi sotsialistlik võit võiks ka sellele mahajäänd maa-
le olla abiks kiireks arenemiseks sotsialismini.“

□

Need, kolme sotsialistliku liikumise teoreetiku ja praktiku seisukohad on ka meie seisukohavõetus Nõukogude Vene küsimuses kindlasti mõõduandvad. Kautsky' vaated on nii Otto Bauer'i, Friedrich Adler'i kui ka Theodor Dan'i poolt otsustavalt ümber lükatud.

Kõrvutades neid kolme seisukohta,

näeme rõõmustaval viisil neis väga palju ühist, lahkuminekuks on päämiselt teoreetilist laadi, lausa üks-teisele vastukäivad mõtted puuduvad aga täielikult.

Ei ole ka näiteks Dan'i esitatud Vene sotsiaaldemokraatia ülesannete määritus vastolus Bauer'i mõttekäiguga, küll aga näitab Bauer, et just tulunduselu edu loob tõenäoliselt objektiivseid celdusi Vene sotsiaaldemokraatiale võitluses demokraatia eest.

Lahkuminekuks on päämiselt küsimuses, kas Nõukogude Vene võib ka Euroopa sotsialistliku revolutsiooni kaasabitajaks jõuda sotsialismile. Dan eitab seda võimalust täiesti, Adler jätab oma otsuse andmata, pooleldi jaatades, kuna Bauer küsimusele jaatavalt vastab tingimusega, kui areng läheb normaalselt rahulikku rada. Siin peab muidugi mõistma sotsialismi esimest järku, kuna isegi arenenud mail täielikuks arenguks pärast võimuvallutamist on vaja aastakümneid, võib olla isegi inim-
põlvi.

Kui Adler näeb viletsust Venes, siis võrdleb ta seda Lääne-Euroopa tööliiskonna olukorraga. Tuletagem aga meelde tingimusi Eestis, mis oli ometi endise Vene riigi arenenumaid osasid, teame et meil töölise reaalpalk mitu korda halvem kui Lääne-Euroopas. Isegi töötü toetus Lääne-Euroopas on märksa suurem, kui meie enamiku tööliste teenistustasus, kõnelemata töö- ja korteritingimustest ning sotsiaalkindlustusest.

Dan'i väide, et Nõukogude diktatuuri teostajad ei kuulu enam tööprotsessi, on kahtlemata õige, aga küllap neil ka side tööprotsessis olijatega ei puudu. Vaadelgem Lääne-Euroopa tööliiskumist, näeme, ka sääl on aegade jooksul kujunenud *aparaat* nii ametiühingulises kui parteilises organisatsioonis, kus väga määravati osa etendavad otsesest tööprotsessist lahkund funktsionäärid. See on ka sääl mõnigi kord ilmnend pahena.

Vene diktatuuri suhtes Bauer on meile näidanud, et see on olnud tarvilisel korral painduvgi ja teind mitmel puhul järelandmisi.

Sotsialismi eeldused.

1.

Mida kauem maailmamajanduskriis kestab, seda tungivamaks läheb sotsialismi teostamise küsimus.

Oli aeg, kui vaadeldi kapitalismi õitsengut sotsialismi teostumise eeldusena. Faktid näisid kinnitavat selle käsitluse õiglust. Kapitalistlik õitseng ja sotsialistlik tõus sattusid kokku. Ühiskondliku töö produktiivsus kasvas. Kapitali akumulatsioon suurenes võimsalt. Turud laienesid tunduvalt.

Kapitalistliku produktiooniaparaadi laienemisel oli tulemuseks proletariseerumise tugev kasv. Aparaat oli küllaldaselt suur varanduseta jäänd rahvustikukihtide mahutamiseks. Õitseng katkestus küll alaliste kriisidega, kuid siin oli tegemist osaliste kriisidega, mis võisid olla võidetud võrdlemisi kiiresti.

Sellesse kapitalistliku õitsengu perioodi sattus sotsialistlik tõus. Sotsialistlikud parteid kogusid oma liikmestiku. Töölisvalijate arv tõusis. Ametiühingud osutasid hiilgavat arengut.

Materiaalselt tööliklass oli saavutand kõrgemad eluvormid. Ühinemisõigus ja kollektiivlepinguõigus pidid olema tunnustatud. Ettevõtjad ja töölised olid vormiliselt üheõiguselised. Tööaega lühendati, palgad tõusid oluliselt. Liberaalne väide, nagu riigil poleks midagi muret tööõiguse kujundamisega, pidi lõpma. Samal ajal tuleb märkida mitte alahinnata- vaid edusamme demokraatlikus aren-

gus. Otseselt ja kaudselt sotsialistlik mõju tõusis riigile ja omavalitsustele. Omavalitsuse ja riigi ettevõtted kasvasid ikka enam.

Kapitalistliku õitsengu lühikeses perioodis pärast sõda nähti kõikjal tärkavat sotsialistlikke kasvusid. Kõneldi nüüd ikka vähem proletaarsest klassivõitlusest, seevastu aga enam sotsialistlikust ülesehitusest. Rahulikus aktiivsuses kapitalistliku korra raames nähti majanduse demokraatiseerimise, proletaarse kultuuri tõusu, sotsialistliku teostumise kindlustust.

Kuidas on praegu?

Kriisi mõju on purustand järsult need lootused. Olemasolu kindlusetus on praegu suurem kui kunagi varem. Sotsiaalsete saavutiste ähvardamine ulatab nende saavutiste hävitamiseni. Ametiühingud ei oska kaitsta palgavähenduse vastu. Pooltühjes töökodades ja vabrikuis samal ajal tõusva massilise tööpuuduse juures streik on vähekindel võitlusvahend. Kui aga töölisele näidatakse elutarvete langevaile hindadele, ta märkab, et hinnad küll on madalamad kui varem, et aga palgad langevad kiiremini kui hinnad.

Ka demokraatlik areng osutub tagasikäiku. Eriti esimesel pärast-sõjasel ajal hellitatud areneva demokraatiseerumise lootused on purustatud. Fašistlikud tendentsid võtavad ikka enam hoogu ja ähvardavad kord tuliselt kättevõidetud rahvaõigusi.

Kahtlemata on õigus Fr. Adler'il, kui ta nõuab, et sotsialistid peavad levitama tõe Nõukogude Vene üle ja purustama võimalikud petteillusioonid, kui ka see, et Lääne-Euroopa proletariaat ei lase end heidutada ka Vene katse nurjumisest. Aga ka Bauer ei kõhku silma vaatamast Vene alasti tõelikkusele.⁵⁾ Analüüsi-des Nõukogude-Vene industrialiseeri-

mist, ta näitab *väärsotsialiseerimist* selletaoliselt kui kapitalistlikes riikides. Mida aga Bauer enam hindab, see on suur *kultuuritöö*, sotsialistlikult suunatud selgitustöö, kui ka üldhariduse edendamine, mida ei teinuks ükski kapitalistlik valitsus. Täie õigusega Bauer annab sellele suure väärtuse.

Mis aga meile ka tähtis, see on Bauer'i optimism, mis on sotsialismi kui elujaatava ja tulevikuga maailmavaate tähtis kaastegur.

⁵⁾ Kapitalismus und Sozialismus nach dem Weltkriege, I. Band.

2.

Võib leida ettekäände, et kõik need olukorrad on kriisi tulemus. Kriisikord võidetud, vanad alused sotsialistlikuks tõusuks tekisid jälle.

See argumentatsioon läheb mööda ühest faktist. Kapitalistlikul õitsengul on oma loomulikud piirid. Ühiskondliku töö produktiivsuse tõus, kapitali akumulatsiooni suurenemine, turgude laienemine ei lähe möödmatuseni. See areng ei ole võimalik kestvalt.

Kapitalistliku arengu lähtepunkt on kaupade produtseerimine. Kaubad ujutavad üle oma maa turu. Siis majandusala rahvuslikud piirid murduvad. Toimub kaupade massieksport.

Kaupade ekspordiga seltsib liiklemisvahendite, valmistusvahendite ja tööjõudude eksport. Produktiooni laiendatakse väljaspool oma maa piire olevaisse turustamisaladesse.

Areng sellega ei ole suletud. Mispärast uude turustamisalasse viidud produktioon peaks teenima ainult seda ala? Miks teenida ainult kohalike tarbeid, mitte aga tungida teistele turgudele? Kapitalistide kasutamismõim valmistusvahendite ja vahendite printsiibi olemasolu lubab seda laiendust raskusteta. Võistlusvõitlus kapitalistlike valmistajate vahel aga ei ole piiratud ainult neitsilike turustamisaladega. See laieneb ka vanadele turgudele. Noored kapitalistlikud maad ja kolooniad hakkavad võistleva vana kapitalistliku arengu maadega.

Neile arenguonetele vastab praegune olukord, oleviku kriis. Vanad kapitalistlikud majandusalad saavad nüüd tunda noore kapitalistliku arengu maade võistluse mõju. Sennised turustamisalad ja turud lähevad kaotsi. Produktiooni piiratakse, kuna tegelik palk ja sellega rahva ostujõud juba varem on langend.

Meil on päälle selle tegemist praegu üldise kriisiga, mis käsitab mitte ükski kõiki maid, vaid ka kõiki majandusalasid. Põllunduskriis, tööstuskriis, kaubanduskriis, krediidi kriis, poliitiline kriis, usalduse kriis — kõik satub kokku, kõik on olemas rahvusvahelises ulatuses.

Muidugi on mõeldav, et selleski suunas võib tulla parandusi. Miks ei? Brasiilias heidetakse terveid kohvilõikusi merre, või põletatakse Ameerikas kogu viljalõikusi tarvitatakse aurukatelde ja vedurite kütteks. Kapitalistliku kokkuleppe tõttu viljelusalasid võib piirata, tootjate hulka vähendada, produktiooni alla suruda. On võimalik takistada töö produktiivsuse tõusu tööd japrodukte säästvate leiduste kokkuostmisega. Pankurid võivad sulatada riigi abiga lahti kinnikülmand krediidite. Reparatsioonimaksud võivad olla lahendatud koos sõjavõlgade küsimusega.

Kõigil neil abinõudel on eesmärk anda vastumõjusid kriisile. Kaupade hulk peab vähenema hindade tõusu võimaldamiseks. Tasuvamate hindadega meelitatakse produtseerima, valmistatakse uue kapitalistliku õitsengu perioodi.

Mida lähemal aga on ajapunkt, mis lubaks lootat majanduse uuesti elustamist, seda elavamalt relvastuvad kapitalistlikud produtseerijad. Kapitalistliku majanduse eelduseks on valmistusvahendite eraomandus, kapitalistide kasutamismõim valmistusvahendite üle.

Keegi ei takista kapitaliste tarvitama seda kasutamismõigust, silmas pidades tulevaid paremaid aegu. Nad organiseerivad võistlusvõitluse uueks. Iga rühm katsub lüüa teist. Nad tõstavad tehnilist arengut, peenendavad ratsionaliseerimist, kasutavad kõiki paremusi, et tormata teistest ette. Hoopis erilisel neile tulevad kasuks mahajäänud maade odavad tööjõud: neid paariaid, kes juba praegu asuvad Hiina, Jaapani ja India tööstuskeskkohtades ja oma vähenõudlikkuse ning oma sotsiaalsuhete täielise korraldamatusega kindlustavad oma üleolu võistlusvõitluses.

Kapitalistliku kriisivastase võistluse tulemus ei ole kriiside kõrvaldamine, küll aga veel teravamate ja laiarulatuslikumate kriiside ettevalmistus ning nende kriiside ärahoidmisvahendite vähendamine.

Kui aga see areng on ette nähtav, kuidas kapitalistlik õitseng võiks olla sotsialismi eelduseks? Kes klammerdub sellele eeldusele, loobub endast

ja sotsialismist, sest ta ehitab pinna, mis praegu juba on purunenud ja oma endisel määral enam ei tule tagasi.

3.

Sotsialism ei või olla kapitalismi tulemus. See tekib esile kapitalistliku kriisi tulemusena.

Selle käsitluse vastu kõnelevad nähtavalt oleviku kogemused. Tööliikumise tardumine kriisi aegu on salgamatu. Kriis toob proletaarsete löögijõu nõrgenemise paratamatult kaasa. Tööpuuduse tont mõjub psühholoogiliselt. Igaühel on hirm kaotada oma olemasolu. Töötud ise demoraliseeruvad ja kaotavad palju energiat ning tahtejõudu. Tööjõu ülepakkumine suurendab ettevõtjate päaletungihimu ja vastupanu.

Ametiühingud on sunnitud oma võitlusejuhtimises arvestama neid fakte, kui nad ei taha kõike mängida välja. Nende püüe on suunatud nüüd olemasoleva alalhoidmisele, endiste saavutiste halvendamise tagasilöömisele. Tihti seegi ei õnnestu neil, ja nüüd nemad peavad tegema järeleandmisi.

Poliitiliselt kriis mõjub reaktiooniliselt. Sotsiaalpoliitika seisatab, selle saavutisi piiratakse, uusi edusamme pole märgata. Kodanlus liitub tihedamini, rektioonilisimad parteid ja ringid omandavad ikka suurema mõju poliitikale.

Kriisil on veel see tulemus, et inimesed, mida suurem on nende häda, orienteeruvad vähem edasi kui tagasi. Nad ei haara tundmatu uue järgi. Nad mäletavad paremaid päevi enne kriisi. Nende ideaal üldiselt ei ole tulevikus. Nad igatsevad läbi-elatu põhjal minevikku, kus tuldi läbi elu vähemate muredega, vähema riisikoga, suurema kindlusega. Sotsialism näib neile udupildina, seda enam, et tatariteadete järgi majanduslikust ja sotsiaalsest arengust Nõukogude Venes kui ka arengust Saksas sotsialism on diskrediteeritud.

Nii sotsialistlik propaganda kaotab möödaminevalt osa oma külgetõmbejõust. Möödaminevalt. Sest kuldmine minevikku läind ideaalile kauemaks ei kesta. Minevikule rajatud lootused ja ootused on ilma aja-

loolise aluseta. Nad on vastolus objektiivse arengu ja ühiskondlike vajadustega. Ei kapitalism ega fašistlik romantika suuda rahuldada neid vajadusi. Eksituste ja segaduste ajal need võivad määrata laiades ringides käigusuuna, tekitada vaimustust, anda sihte. Varssi aga selgub, et ei jatku ainult aktiivsust ja vägivallategusid, kui siht ning ideaal ei sobi objektiivsete arengutingimustega.

Muidugi kriis takistab sotsialistlikku arengut. Muidugi oleks ebaõige hakata uskuma, nagu käesoleva kriisi lõpus sotsialism valmis organismina tõstaks oma pää nagu fööniks tuhast. Teisest küljest aga kriis on ajaloolise arenguprotsessi ja selle dialektika üks osa. Kui ka mitte ühe löögiga, siis ometi see loob, mida kauem ta kestab, elemente, mis hävitavad takistavaid mõjusid ja suruvad massid võitlusse kapitalistliku süsteemi enda vastu. Kapitalism ise, mis on midagi olemasolevat ja samal ajal muutuv, loob selleks eeldusi.

Kapitalismi otstarve on anda lisa-väärtust, mitte rahuldada inimeste üldiseid tarbeid. Selle teostamise vahendi ta leiab ühiskondliku töö produktiivsuse tõstmises, vabas võistluses, mis lõppeks muutub võistluseks kapitalistide organiseeritud rühmade vahel. Selle püüde tulemuseks on käitiste ja kapitali kontsentratsioon, omandusvormide muutus, üleminek üksikettevõttest kapitalistlikule kollektiivettevõttele, produktiooni juhtimise eraldamine produktioonivahendite omandusest.

Samal ajal teostub ikka suuremate rahvaosade proletariseerumine. Juba praegu näit. Šveitsis mitte vähem kui kolm neljandikku töötajaid on omandusetud, neil ei ole müüa midagi pääle tööjõu.

See areng süvendab ja teeb teravamaks sotsiaalsed vastuolud ja ajab kapitalistliku korra raames vastu lahendamatuile vastuoksustele. Juba praegu riiki ja ühiskonda, poliitikat ja majandust valitseb võrdlemisi väike, aga tähelepandavate võimuvahenditega varustatud ülemkiht. See valitsev kiht tarvitab kord varjatud, kord avalikku diktatuuri. Üksikute maade fašism on selle väljendus,

plutokraatia demokraatliku valitsusega maades on selle eksponent.

Kestvalt produktsioonivahenditest olenevad vastuoksused ei ole kannatatavad, kuna need purustavad laia-
de masside elamisvõimalused. Need vastuoksused sunnivad lahendustele, millel ei ole ruumi kapitalistliku arengu piires. Need lahendused on mõeldavad ainult sotsialistliku üld-
ja plaanmajanduse alusel ja võimalikud ainult ühiskondliku nullistuse (kiire ümberkujunduse) teel.

4.

Siin pörkume töolisliikumise suu-
rele ajaloolisele ülesandele olevikus. Kapitalism loob küll oma säadusepä-
rasusest ühiskondliku nullistuse eel-
tingimused, aga see ei tähenda, et
sotsialism peaks tekkima ilma töölis-
klassi kaastegevuseta, selle tahteta.

Ühiskondlikud nullistused on inim-
liku toimingu tulemus. Nad lähtu-
vad inimlikust toimingust. Alguses
see toiming pole üldiselt teadlik ega
sihiselge. See on määratud vahend-
ditaist huvidest ja suhetest. Ka sot-
sialism ei taha olla inimeste arusaam-
mise ja mõistuse vahenditu vili — ta
ei teki sellepärast, et inimesed leia-
vad sotsialismi paremaks kapitalis-
mist. See teadvus on tugev üksikuis
pääs, laiaades massides see puudub.
Nagu iga ajalooline nullistusprot-
sess, sotsialism on vahenditute suhete
ja huvide küsimus ja sellega nende
faktorite mõju küsimus inimlikule
toimingule.

Kapitalistliku klassi piirides sama
klassi liikmete huvid ja suhted on
üldiselt sõbivad, ja need on mitmesu-
gused eriklassidele ning üksteisele
vastukäivad. Vastuoluliste klassihu-
vide arvestus viib klassivõitlusele.
Aga klassihuvide arvestus ja klassi-
võitlus ise arenevad ainult pikkamisi.

Töölised ei ole oma huvidest tead-
likud algusest päle. Nad suhtuvad
oma kurnamisele kapitalismi poolt
kui millessegi paratamatusse. Nad
alul ei julge end toetada, organisee-
ruda, saada suuremat osa kultuurist.
Alles hiljem nad teevad argu käimis-
katseid, liituvad organisatsioonides-
se, tekitavad võitlused võidu ja kaotuse
saadetuina. Klassiteadvus süveneb,
võitlusfront laieneb.

Majanduslikes võitlustes vastuolu
ettevõtja ja töölise vahel tuleb sel-
gesti nähtavale. Töölised teavad
nüüd, et ettevõtja hää tahe ei ole
mingi kindlustus ta hüvangule. Nad
õpivad veel enam. Oma hädas nad
pöörduvad riigi poole. See peaks
andma oma säaduseandluse tööstus-
huvide teenistusse. Võtma tarvituse-
le töölise kaitset, pidama sotsiaal-
poliitikat. Siin aga nad pörkavad
kokku kodanluse, valitsevate klasside
vastupanuga. Pettepilt, nagu riik
oleks üle klassivastolude ja klassihu-
vide seisev erapooletu instants, kaob.
Faktide loogika sunnib töölised ise-
seisvale poliitilisele võitlusele.

Mis on selle võitluse siht?

Alul riigikodanike poliitiline ühe-
õiguslus. Siis riigiaparaadi mõjus-
tamine töölisklasside kohaselt. See
võitlus, nagu oleme näinud, ei jää
tulemusteta kapitalistliku õitsengu
perioodis. Kapitalistliku kriisi pe-
rioodis aga riik, kodanluse klassi-
vahend, asetub ikka avalikumalt ja
ühtlasemalt töölisklassi nõuete vastu.

Neist kogemustest küseb uus pro-
letaarne siht. Töölised hakkavad
tundma, et ei jätku oma jõu tõstmis-
est ega nõuete asetamisest riigile.
Mis nüüd tekib sihina sellest vahend-
ditust huvidearengust, on poliitilise
võimu vallutamine. Töölisklassi ühis-
kondlik jõud peab saama nii tuge-
vaks, et ta jõuab riigivõimu vallu-
tada, mitte üksi mõjustada.

Tööliskond peab endale aru andma,
milleks ja mil viisil ta tahab kasu-
tada proletariaadi võimu. Selleks ta
vajab tulevikuprogrammi. Sennised
kogemused ja ühiskondlike suhete
vaatlus näitavad, et ei jätku kapi-
talismi osade võitmist töölise elu ja
hüvangu kindlustamiseks. Töölise
huvi nõuab kapitalismi kõrvaldamist,
sotsialismi teostamist.

Nii klassisolidariteet ja klassi-
võitlus, poliitilise võimu vallutamise
siht ja sotsialismi lõppsiht kasvavad
olemasolevate huvide ja vahekordade
arengust. Töolisliikumise ülesanne
on olevikus arendada jõudude koon-
damist ja kindlustada töölisi isegi
üldise segaduse ja ühiskondliku
kaaose ajal.

Selle kindlustuse osaliseks tööliklass saab seda kiiremini, mida otustavamalt ta töötab oma jõudude koondamiseks.

Proletaarne võim koostub kolmest tegurist: tööliklassi arvust ja tulunduslikust tähendusest, selle teadmus-est ja klassiteadvusest, organisatsioonist ja distsipliinist.

Tööliklassi arv ja tulunduslik tähendus on olemas. Töölised on kõigi kapitalistlikult arenend maade arvukaim klass. Nende tulunduslik tähendus on nende funktsioonid. Tööli-massita, kes valmistab käitistes ja töökodades, kapitalistliku ühiskonna olemasolu oleks võimatu.

Sest objektiivsest võimust aga pole midagi kasu, kui töölised pole sellest teadlikud. Sellele peab lisanduma veel huvide teadlikkus. Ja sellestki ei jätku. Töölised peavad ka teadma, millest ja kuidas on tekkinud nende sotsiaalne olund, kuidas see tõenäoliselt areneb edasi ja millistele tulemustele see areng viib. Jõudude koondamise juurde kuulub siis ka ühiskondlike vahekordade tundmine, teadvus sotsiaalsete vastuolude põhjustest ja ühiskondliku arengu tendentsidest ning võimalustest.

Selle teadvuse ja teadmise annab sotsialistlik teooria. Selle kaudu tööliklass kindlustub sisemiselt. Ta tahab saada ülevaate arengust, otustada selle elemente ja näha oma loomingu tulemusi suurtes joontes ette.

Selliselt omandatud moraalne kindlus puudub teistel klassidel. Need on arusaamatud tormavaile sündmustele. Need lasevad ajada end sihitult silmapilkseil nähetel ja näevad lõpuks brutuaalses vägivaldas kõiketervendada-

vat jõudu, kuna sotsialistlikult koolitatud tööliklass tunneb arengusää-dusi ja sellest teadmisest loob sotsialistliku idee saabuva võidu veende.

Nii tunnetus, teadmine ja teadmus on proletaarse jõu tähtsaks osaks. Kuid neistki ei jätku. Vaimsed relvad ei too kasu, kui puudub tahe nende tarvitamiseks. See tahe võib kujuneda üksikute juures, kuid see ei vii võimule, kui see jääb üksikute omaks. Tööliklassi organisatsioon on üksikute tahe peab muutuma kollektiivtahteks, et sellest võiks tekkida jõud teadlikuks toiminguks. Organisatsioon aga võib tekitada ühise jõurikka toimingu ainult siis, kui ta on ilmund läbi üksiktahte vabatahtlikust alistumisest kollektiivtahtele, kui see on distsipliini vaimu täidetud.

Kui arv ja tulunduslik tähtsus on antud objektiivses arengus, siis klassiteadvus ja teadmine ühiskondlikest suhteist, organisatsioonist ja distsipliinist sõltuvad tööliste eneste tahtest. *Tee võimu juurde on siis suurelt osalt tööliklassi enda asi.* Sellega on ka öeldud, et sotsialismi olulised eeldused on tingitud tööliklassist endast.

See teadmus pole olnud kunagi tähtsam kui praegusel ajal, kui üks maailm on hävingu eel. Mida enam sotsialistidel õnnestub tõsta tööliste tahtest sõltuvaid jõutegureid, seda selgem on tee meie silmade ees. Siis pöördub pilk mineviku ideaalelt ja suundub sotsialismile. Siis väljapääsuna kriisist ei sära enam tagasi-pöördumine mineviku kapitalistlikesse vahekordadesse, tõelikkusest utopiaks saand olukorda, vaid järjekindel siht, orientatsiooniks sotsialism lahendusena ja loosungina.

Ringvaade.

RIIGIKOGU VALIMISTE PUHUL.

5. riigikogu valimised kujunesid suuremaks võitluseks, kui on olnud eelmised. Ühelt poolt kodanliste parteide ühinemine (tööerakond, kristlik rahvaerakond, rahvaerakond ja maajaoomanikud „rahvuslikuks keskerakonnaks“ ja asunikud ning põllu-meestekogud ühiseks põllumeeste

parteiks) moodustas tööliklassi vastase ühisfronti nii linnas kui maal. Ei teostund veel küll üldine „antimarksistlik“ kontsentratsioon, praktiliselt see siiski oli olemas: rahvusliku keskerakonna mõju maal üldiselt oli väikene, sääl käisid võitlused päämiselt kahe partei vahel. Linnades aga rahvuslik keskerakond,

Vilmsi töökoondis ja „pahempoolsed kehvikud“ moodustasid tegeliku ühisfrondi sotsialistide vastu.

Agitatsioonivõimalusi kasutasid põllumehed maal viimse võimaluseni. Tugev parteiaparaat mõjustas passiivseid, põllumeeste „võitlus linna vastu“ rahuldab omal viisil talupoegade seas kasvavat kapitalismivastast võitlustahet. Otse hitlerliku demagoogiaga vallutati maarahva suured hulgad, ning loomulik, et sotsialistid ei saand demagoogias minna võistlema. Kui põllumehed rõhutasid kehvemate talupoegade kadedust ja lubasid teha *ka teiste* elu halvemaks palkade kärpimisega (üksikute agitaatorite suus 100%, isegi 200%!!!), päästa lapsed koolisundusest, lõpetada igasugused maksud, ja üldse majanduspoliitikat juhtida sel teel, et põllumeestele maksetaks raha, siis sotsialistid ei saand neist üle pakkuda. Seda enam, maa valdava väikekodanline laad andis psühholoogilisi eeldusi põllumeeste agitatsioonispekulatsioonile.

Linnades rahvuslik keskerakond tõmbas lahti kõik hitlerlikud registrid. Ühtaegu pöörduiti *tööliste* poole, keda „sotsid“ vedavat ninapidi oma kodanlusesõbraliku (!) poliitikaga, kaupmeeste, majaomanike, üürnike, usklike, naiste jne. poole. Nii põllumehed kui sotsialistid ajavat kihiluvilist poliitikat, rahvuslik keskerakond aga eesti rahva poliitikat. Selle „erakonna“ teenistuses olid mõlema mõjuva usutunnistuse vaimulikud, kõik suuremad ajalehed, määratud rahasummad.

Sotsialistid agiteerisid päämiselt kõnekoosolekutega, ainult üksikuis paikades tarvitati ka koduagitatsiooni, paaris kohas (Tallinnas) efektsemat tänavagitatsiooni j. m.

Valimistulemuste üldpilt on:

Sotsialistid kaotasid üldiselt maal. Virumaa, Tartumaa, Võrumaa, Valgamaal, Petserimaal, Saaremaal ja Viljandimaal on maal tunduv tagasimineku, siin enam, sääl vähem. Maad nagu Valgamaa, Saaremaa ja Tartumaa olid andnud varem üsna maksimaalse häältearvu maa sotsiaalselt koostis silmas pidades, pääle selle Tartumaa langes eeskätt vene rahvusliku häälte arv. Kaotus ei

olnud katastroofiline, jätab aga selise mulje, et üks osa meie häälteajaid on jäänd passiivseiks, pisem osa on meelitatud isegi põllumeeste häälte materjaliks.

Neli maad, kus maa häälled püüsid või kasvasid, osutavad eri seiku. Läänemaal võib ilmselt näha organiseerimistöö tulemusi. Kuna läänd valimistel puudus pahempoolne võistleja, oli see nüüd olemas; samuti saksalased on osand tõmmata rootsi häälteajad enda kätte — sellest hoolimata häälteajate üldarv oli tõusnud umb. 400 võrra. Harjumaa tugev tõus langeb täieliselt organiseerimistöö arvele. Pärnumaa püsimine on samast põhjustatud, kuna Järvamaal pääle selle lisandas häält pahempoolse nimekirja puudumine.

Sotsialistid võitsid linnades. Tallinna häälte arv tõusis üle 50%, Tallin, Türi ja mõnes muus paigas saavutati absoluutne enamik. Eriliselt võitis juurde kaevanduse raioon (Järve vald j. m. Virumaa). Kus aga organisatsioon lonkas (Narva, Pärnu), sääl oli kaotus kindel.

Üldpilt on: põllumehed saavutasid oma viimse piiri, rahvuslik keskerakond kaotas napilt, sotsialistid kaotasid eeskätt vene nimekirja arvel, pahempoolsed (s. o. rahulolematud sotsialistidega, sest kommunistlikku mõõtu nad ei anna välja) kaotasid umb. 12.000 häält ehk üle 30%.

Valimiste lähemate tulemuste ja arvulise materjali juurde tuleme järgmises numbris tagasi. Jatkugu ainult meie seisukoha fikseerimisest, et valimised näitavad päämiselt meie organisatsioonilist ja ideoloogilist mõju eri paigus. Valimisi tuleb hinnata kui suurt demonstratsiooni, ja sellisena võime olla rahul: oleme kindlustand proletaarse hulkade võitluspositsiooni, olgugi et samal ajal kaotand poolproletaarse hulkade poolehoidu. Igatahes, ka valimiste tulemused osutavad tegeliku välisparlamentaarsete võitlusjõu suurt kasvu, olgugi parlamentlikud jõud vähenend 3 koha võrra ja ESTP riigikogu rühm kahanend 22-le liikmele. Kuid klassivõitlust ei otsusta ometi parlament, vaid organiseeritud proletaarsed ja poolproletaarsed hulgad. N. A.

PÄRAST VALIMISI.

„Rahva Sõna“ nr. 113 toob juhtkirja, mis lõpeb järgmiselt:

„Lõpeks on sotsialistidele praegusel silmapilgul ükskõik, — kas koht vähem või rohkem riigikogus. Nad teavad, et majanduse ümberkorraldamine uutal alustel peab sündima rahvusvahelises ulatuses, ning et väike-riikide rahvuslikkudel parlamentidel on sellejuures vähe mõjuvat öelda. See on võitluse küsimus suurel ühiskondlikul rindel, mis ulatub riigist riiki. Säär ütleb tööliskond oma klassiteadliku sõna — mitte sedelite andmisega, vaid jõu alusel.

Tänu kapitalistliku majanduse lagunemisele, ei lähene see silmapilk enam pikkamisi, vaid on saabunud peaaegu ukse ette. Praegune olukord ei või enam kesta. Seda ei suudeta enam kannatada. Pööre peab tulema ning — tulebki. Tööliskond ja kõik teised vaesed rahvakihid olgu sellest teadlikud, et saatustlik tund neid ootamatult ei tabaks.

Proletaarilise revolutsiooni kõminad kostavad läbi sumbund kapitalistliku maailma!¹⁴

Võime lisandada, et juhtkirja kirjutajat on peetud tavaliselt parempoolsete arusaamistega sotsialistiks. Areng ise aga sunnib päle uued seisukohad, areng Euroopas kui ka Eestis sunnib ikka enam kogu parteile päle neid tõekspidamisi, mis seni on olnud väikese rühma omad.

POLIITILINE RESOLUTSIOON

Läti Sotsiaaldemokraatliku Partei 17. kongressil.

Maailma majanduskriis avaldab rasket mõju töölisklassis. See kriis on kapitalistliku produktsiooni tulemus. Kapitalism ei ole võimeline organiseerima produktsiooni nii, et kõigil oleks tööd ja leiba.

Pärastsõjane kapitalistliku produktsiooni ratsionaliseerimine, tööstuse areng agraarriikides — kõik see on teind teravaks kapitalistliku produktsiooni ja vahetuse sisemised vastuolud. Selle tulemuseks on olnud: töölisklassi eksploatatsiooni suuremine, tööpuuduse kasvamine, võitlus siseturu eest kõrgete kaitsetollidega, määratu spekulatsioon, rahvusvahe-

lise vastastikkuse usaldamatuse kasv ja poliitiliste vahekordade teravne-mine riikide vahel, majanduslikud sõjad, uus määratu relvastus, uued sõjaviirastused, kuni lõppeks saabus spekulatsiooni hoos praegune raske põllunduse ja tööstuse üleproduktsiooni kriis. Sel kriisiajal ennenägematul määral on läind kitsamaks majanduslik elu, toimub lugematu hulk pankrotte, rusuneb määratuid kapitalistlikke organisatsioone (sündikaate, truste, kontserne), kasvab mõõtmatu tööpuudus, nälja ja häda, olugi et tarbeaineid on liigsuses.

Kapitalistliku majanduse üldises usaldamatuses ja segaduses kasvab rahvuslikke vastolusid ja tõuseb uusi hirmsaid sõjaviirastusi.

Kapitalistlik majanduspoliitika süvendab kriisiajalgi veel enam majanduslikku laostumist. Kasvab usaldamatus kapitalistlikule korrale ja veene, et on vajaline teine, kavakindel produktsioonisüsteem.

Sotsialistliku partei üldine ülesanne ses olukorras on järgmine:

Taganematult võidelda tööraha konkreetsete nõuete eest, kriisi pehendamise, tööpuuduse ja nälja vähendamise eest, ühendades seda tööliste klassivõitlusega ja kapitalismi kukutamise; laialisi summasid võitluseks tööpuuduse vastu linnades ja maal, ühiskondlike töid, toetusi, haigekassade piiramise säaduse lõpetamist, töölisnoorte kaitset liigse eksploateerimise vastu sellide ja tööpiilaste kaitse säadusega.

Võidelda selle eest, et põllutöölise jaoks loodaks eriline sotsiaalne säaduseandlus, viia ellu elamusäadus põllutöölisele, normeerida tööaeg maal, kindlustada põllutöölisi haiguse korraiks, asutades haigekassad, võidelda põllutöölise palgamaksmise eest.

Võidelda lati (raha) stabiliseerimise eest, hüljata kõik riigimajanduse korraldised, mis suurendavad töötava rahva majanduslikku koormat uute maksude, elukalliduse või sissetuleku vähenemise teel, lükata tagasi kõik toetused ja juurdemaksumis varanduslikele ringidele, kirikule, kaitsele, lõpetada pensionid endistele keisri teenijaile, nõuda riigi-

kulude kokkutõmbamist sõjaväele ja muile ebaproduktiivsele ülesandele.

Kaitsta rahu ja Läti erapooletust, nõuda Läti loobumist segamisest kokkupõrkeisse ja sõjalistesse liitudesse suurriikidega, nõuda Nõukogude Vene mittekallaletungilepingu ratifitseerimist, võidelda üldise desarmeerimise eest, algatada küsimus sõjateenistuse lühendamiseks 6 kuule.

Kaitsta põhisääduses märgitud demokraatlikke õigusi ja poliitilisi vabadusi, eriti võidelda hädaohus oleva streigivabaduse eest, lükates tagasi kriminaalsäadustiku muudki reaktioonilised teesid.

Võidelda väikekodanlise rahvusluse ja šovinismi vastu, paljastades „rahvusliku ärkamise“ klassi-kodanlist iseloomu, mis oma majandus- ja üldpoliitikas on suunatud töötava rahva huvide vastu, ühendada sotsialismi lipu alla kõigi rahvuste töölisi ja töötajaid, kuna ka rahvusliku kultuuri nõudeid tööliklassi võib rahuldada mitte oma rahvuse kodanluse poliitika toetamisega vaid kogu tööliklassi üldises võitluses.

Valmistada linna ja maa proletariaati võitluse demokraatliku korra kaitseks, äratades aktiivsust laius hulkades, vajaduse korral võidelda kõigi vahenditega fašistliku pöörde katsete vastu.

Selgitada tööliklassile kommunistide kahjulikku tegevust, mis nõrgestab töötava rahva jõudu, paljastada kommunistlike illusioone ja eriti rõhutada tööliklassi ja kogu töötava rahva ühtluse vajadust sotsialistliku partei juhtimisel.

Võitluses Läti ja välismaade kodanluse vastu peavad ühinema kõigi rahvuste töölised.

Sotsialistlik partei hülgab klasside rahuliku koostöö võimaluse illusioonid. Kongress veel kord kinnitab 13. kongressi otsuse, et, võideldes tööliklassi hädaliste nõuete eest, partei võib võtta osa valitsusest koos mittesotsialistlike parteidega ainult erijuhtudel, kui seejuures valitsuses parteile on kindlustatud enamik ja on kindlustatud valitsuseplatvormis märgitud nõuete teostamine.

Kongress kinnitab, et ainult poliitilise võimu vallutamine võib kindlustada töötavale rahvale täielise ja

tõelise demokraatia ning ainult kapitalistliku ühiskondliku korra ületamine vabastab lõplikult tööraha, kindlustades ta saavutisi, likvideerib alaliseks kriisid ja nende arvutud hädad, kaotab majandusliku kindlustamatuse, häda ja nälja.

Sotsialismi lõplik teostamine kindlustab hädaohu kogu töötavale rahvale, õiguse tööle ja leivale ja vabastab inimkonna relvastusest ja sõjakolemustest.

SAKSA VASEMSOTSIALISTLIK PARTEI.

Läinud aasta oktoobris Saksa sotsiaaldemokraatlikust parteist lahkus üks osa ja asutas uue „Sotsialistliku Töölispartei“. Lõhenemisel oli omajagu süüd parteijuhatusel, kuid kahtlemata ka opositsiooni osadel, kes ei kärsinud jääda võitlema oma põhimõtete eest partei seespool vaid asusid looma oma parteid. Kuid partei lõhenemisest ei võtnud osa kaugeltki kõik need, kes ei olnud rahul partei-enamiku liig kobava poliitikaga: juba siis juhiti tähelepanu sellele, et sotsialistliku ja kommunistliku liikumise vahel ei ole ruumi mingisugusele kolmandale liikumisele, kui see ei taha saada kitsapiiriliseks klubivaimuliseks organisatsiooniks.

Uus partei koondab endasse aruannete järgi 57.000 liiget. See on üsna suur arv, kuid miljonilise vana partei kõrval liig väikene. Hoopis suuremad raskused aga on partei kirevuses, nagu selgus lihavõttepühil peetud uue partei kongressil ja nagu on paistnud ka kohalikel konverentsel ning partei ajakirjanduseski.

Esimene asi on rida erisuundi, mis eralduvad võrdlemisi väikese partei juures tunduvalt. Parteisse on koondunud päle endiste sotsiaaldemokraatide Theodor Liebkechti ja Ledebour'i ümber koondunud rühmad, siis aga rohkesti kommunistlike opositsioonirühmitisi, millel igauhel on oma poliitiline kasvatus. Kongressil esines Gertrud Düby ümber koondunud rühm ettepanekuga astuda Kommunistlikku Internatsionaali. See ettepanek lükati tagasi, aga kui poliitilise programmi hääletamisel 25 häält 97-st olid parteijuhatuses erinevas arvamis, siis see uuele parteile on

juba hädaohtlik. Kuid ka partei juhatust toetavad ringkonnad ei ole kaugeltki sarnased. Säär on lausa kommunistlik tendents (Rück, Düby), selle kõrval aga patsifistlik paremtiib (Kleineibst, Siemsen, Küster, Liebknecht). Parteijuhatuses esimehed Max Seydewitz ja Kurt Rosenfeld peavad laveerima kahe vastaspoole vahel, et mitte kaotada jalgealust.

Sisemised käärimised parteis on saand seevõrra tugevaiks, et partei häälkandja toimetusest kaks „paremtiiva“ esindajat Kleineibst ja Dora Fabian sunniti lahkuma.

Uus partei on kahesuguste hädaohtude tallermaaks, ja seda kõikjal, kus tekib eri organisatsiooniga vasemsotsialistlik partei. Ühest küljest selline partei kahe proletaarse partei — sotsialistliku ja kommunistliku — partei vahel olles sel on raske leida kummastki eralduvat joont. Selline partei on paratamatult arvuliselt vähemõjuv, mis seda enam keelab tal saada kuidagi juhtivaks proletaarseks parteiks. Kuid selle väliskülje kõrval tungib eriline sisemine puhtpsühholoogiline nõrkus. Uut parteid ruttab asutama suures enamikus rahulolematu element nii sotsialistlikust kui kommunistlikust liikumisest. See rahulolematu element ei ole tihti suutlik positiivsele organisatsioonilisele tööle. Seevastu aga sitke opositsiooniline element jääb oma vanasse liikumisse võitlema selleks, et vähemiku tõekspidamised saaksid enamiku omadeks.

Juba sellepärast tulevad matta uute parteide asutamise ja tekkidalaskmise mõtted. Meie aeg ei rahuldu parteikillukestest ega poliitilistest klubidest, meie aeg vajab massiparteisid, õigem, üht kõikehaaravat revolutsioonilisele sotsialismile rajatud massiparteid.

VÖIKSIME MEIEGI TEADA.

Otto Bauer kirjutab pärast Austria maapäevade valimisi (Kampf nr. 5):

„Ka kodanliselt tundvaid ametnikke ja teenijaid kriis on kibestand. Nende usk kapitalistlikku maailma on purustatud. Aga kuidas nad peavad seda väljendama? Sotsialisti-

deks saama? Kantakse ometi paremat kuube kui proleedid ja on käidud kõrgemas koolis; nendega ei tahta segi minna. Tahetakse siiski saada sotsialistiks; sest kapitalism puruneb nähtavalt. Aga see peab olema sotsialism, mis seob proleete, ega tee neid üleolevaiks...

Aga kuni vabrikud kuuluvad kapitalistidele ja maa aristokraatidele, suurrkodanlus jääb valitsevaks klassiks. Väikekodanlane rabelegu vihas — kuni väikekodanlus ei kogune töölisklassi ümber, iga ta liikumine lõppeks langeb kapitalistide komanndo alla. Suurrkodanlus valitseb demokraatlikult kodanliste massiparteide abil, kunni väikekodanlased ja talupojad järgnevad talle. Kui väikekodanlane mässab auväärsete, konservatiivsete kodanlaste parteide vastu, siis ta enam ei või valitseda demokraatlikult. Ja seda parem talle! Siis ta oskab ikka kasutada vihast väikekodanlast demokraatia purustamiseks, töölisklassi allaheitmiseks, et valitseda fašistliku diktatuuri abil palju kindlamini, palju vähem hädaohtlikult, palju piiramatumalt! Saab mässav väikekodanlane fašistiks, siis ta pole küll suutlik toetama kapitali demokraatlikku võimu, aga seda tarvitavam rajama teed kapitali piiramatule diktatuurile!

Nõnda muudanguist kodanlises leeris on tekkinud uus vaenlane; uus fašistlik hädaoht...

Peab kõige päält tundma seda uut vaenlast! Meie vanad kõnelejad tunnevad meie vanu vastaseid; meie uuest vaenlasest nad teavad alles liigi vähe. See lünk peab täidetama! Meie propagandameetodeid peab muudetama oluliselt. *Ärgem unustagem, et enam kui veerandi valijaskonda moodustab praegu pärast-sõjane generatsioon, mis ei ole tunnud ennesõjast aega; meie meetodid peavad kohalduma selle uue generatsiooni mõtlemisviisile.* Kõik see, mis vana generatsioon pikis võitlustes on saavutand ja millele ta on uhke, on sellele noorele põlvele juba endastmõistetavus; teda võib vaimustada mitte rõõm juba saavutatust, vaid meelitav siht, mis alles tuleb kätte võita. Vanadele, kes on kannud mo-narhhia iket, on vabariik suur saa-

utis; noortele, kes enam ei saand tunda monarhhiat, see on ainult kodanline vabariik, mis kõigepäält peab saama töötava rahva vabariigiks. *Kindlustada noorpõlvele meie parteis ikka enam ruumi, hoida parteid päritud meetodeisse, rutini tardumistest, luua konservatismile, spetsialistitsemisele, proosalisele kainusele, mis tihti teadlikult arenevad hoolikas valitsemistöös, vajalised vastukaalud nooruslikus uljuses, see on elule tähtsaid ülesandeid.*

Tähtsaim ag on arvestada ka kõigis poliitilistes kaalutlustes ja otsustes situatsiooni uudust. Laiad väikekodanlised ja proletaarised massid, kes senni on käind kodanliste parteide järel, on kriisi tõttu erutatud, liikuma pandud. Need võivad sattuda fašismile. Nad võivad aga olla võidetud ka meile. *Esneme meie massidele kodanlise maailma kaaslastena ja kaassüüdlastena, siis surume nad fašismi juurde, teeme fašistliku hädaohu ainult tugevamaks. Mida enam väljendame mässulist meeleolu, mis neid masse on surund, mida teravamini pürame end kapitalistlikust maailmast, mida otsustavamalt peame oma võitlust kapitali vastu, ta valitsuste ja ta parteide vastu, kogu ta majandusliku, poliitilise, ideelise süsteemi vastu, mida julgemini näitame massidele sotsialistliku pöörde suurt sihti kui kättevõideldavat ülesannet, seda suurema osa liikuma hakanud massidest tõmbame enda juurde. ... Ajal, kui mõõtmatu majanduslik maailmaväring paneb liikuma masside hinged, nii tark, nii tulemusrikas rügemehitsemine, kompromisitamine, pakteerimine ei või tõmmata edasi. Ainult mehelik tahe ja julge toiming.*

Lisandame: ka meie ei eraldu muust maailmast seevõrra, et see ei maksaks Eesti kohta. Nimelt Eesti sotsialistliku liikumise positiivsete ülesannete kohta.

KAKS HINNANGUT.

1929. aasta valimisvõitu hindab *ESTP* ametlik aruanne (Vierter Kongress der Sozialistischen Arbeiter-Internationale, 1931, lk. 246) järgmiselt:

„Parlamendivalimiste tulemused

näitasid, et sotsialistide tegevus valitsuses masside poolt hääks kiideti. Olgugi et (Rei) valitsus oli olnud tüüriil vaevalt viis kuud, kui toimusid valimised, ja töötavad hulgad vaevalt võisid õppida nii lühikese ajaga sotsialistide tegevust valitsuses küllaldaselt tundma ja õieti hindama, sotsialistlik partei valimisvõitluses mitte üksi ei hoidnud alal oma positsiooni, vaid võitis juurdegi ühe uue koha parlamendis. Eriti tähelepanav on, et valimised tõid parteile suurima häälte juurdekasvu pealinnas ja järgmise suurusega linnas Tartus. *Nende linnade elanikud tundsid muudugi paremini sotsialistide tegevust valitsuses kui maarahvas ja väiksemate linnade elanikud.*“

M. Martna kirjutab tänavuste valimiste puhul (Internationale Information nr. 20, 11. 6. 32) päälle muu:

„Vaidlematult Eesti sotsialistlik tööliikumine elab erilisel raskeis tingimustes, aga oleks siiski väärt meie kaotuste põhjusi otsida ainult nendes. Siia suuluvad kindlasti ka mõned meie enda vead. Esimeses jões meien sellega meie koalitsioonipoliitikat, osavõttu valitsusest 2—3 sotsialistliku ministriga 8, hiljem 5 kodanlise ministri vastu. Meie ministrid ei võind takistada kodanliste võimutsejate ka kõige korruptsioonilisemate sihtide saavutamist. Meie tolle võib märkida kindlasti *sisseveokeeldudeks* ja meie maksusüsteem teenib suurte rahvamasside süsteemitu kurnamise nime kaudsete maksude kujul. Sotsiaalseadusandlus on lapsekingades, ja juba reaktsioon sirutab käsi välja selle elu lõpetamiseks täieliselt. Avalik hoolekannne on äärmiselt puudulikult varustatud, ja ometi kuulutatakse, hoolekande väljaminekud ületavat rahva kandejõu! *Töötaolu kindlustus puudub veel täiesti*, kuna töötute häda ja viltsus on saand väljakannatamatuks. Samal ajal riigivõim püüab võtta abinõusid tarvitusele, et raskustesse sattunud põllumajandust, s. o. jõukamaid talupoegi vaeste maksumaksjate kulul kindlustada. Olgugi, et meie parteiseltsimehed ministritena mitu korda on võtnud osa valitsusest, seda väärmajandust ei ole suudetud tõkestada. On ainult üks väike lohotus

teada, et ilma sotsialistide osavõtuta valitsusest oleks võind olla veel halvem!

Koalitsioonimõte leidis parteikongressidel detsembrini 1931 ikka soovitud enamuse. Alles nüüd see enamus muutus kindlaks vähemuseks, pärast seda kui viimse koalitsiooni (veebruar 1931 — veebruar 1932) tulemused võrreldes kodanlise kaaslase saavutistega olid kujunend enam kui mõõdukaiks.“

DIKTATUUR ON KALLIS LÖBU!

Poola riigieelarve ettepanekus 1932/33 on määratud „vabariigi presidendi“ kulud 3.012.362 zloty suuruses.

Prantsuse presidendi eelarve on 3.600.000 franki ehk 1.260.000 zloty't, sellest aga peab maksma 700.000 franki sissetulekumaksu. Prantsusmaa on, olgu öeldud, rahaliselt tugevaim riik Euroopas, Poola aga majandusliku pankroti eel.

Kõige lõpuks: põhisääduse muutmise pooldajad Eestis kõnelevad kokkuhoiust — tahaksime näha, kas siin hakatakse presidendikohti välja rentima — või neile ka Pilsudski palku maksma!

AMEERIKA SOTSIALISTLIKU PARTEI KONGRESS.

Otsus Vene küsimusest.

Tunnustades, et Nõukogude Vene eksperimenti jälgitakse tööliste poolt tähelepanelikult ja suurima huviga; et selle eksperimendi majanduslik õnnestumine annab suurt hoogu tööliste võitmiseks sotsialismile, kuna selle ebaõnnestumine diskrediteeriks plaanikindlalt ehitatud majandust ning kapitalismi kõrvaldamist, otsustab Sotsialistlik partei: neil põhjustel, tunnustamata kõiki nõukogude valitsuse sammusid ja nõudes erili-

selt poliitiliste vangide vabastamist ning vabadust, sotsialistlik partei toetab Venemaa püüdeid sotsialistliku ühiskonna majanduslike aluste loomiseks ja kutsub töölisi üles kapitalistliku pääletungi vastu Nõukogude Venele: Usume, et iga maa majanduslikud ja poliitilised vahekorrad peavad määrama revolutsioonilise taktika sellel maal, ja et Vene eksperiment on nende vahekordade loomulik tulemus, mis on olemas sellel maal. (21.—24. mail 1932).

KUIDAS TEOSTADA SOTSIALISM.

Seda teemat käsitleb Poola Bundi juhi Victor Alter'i prantsuse keeles ilmud raamat „Comment réaliser le Socialisme?“ Raamat on äratand suure tähelepanu Prantsusmaal, loodetavasti ka väljaspool. On lootus teha see raamat kättesaadavaks ka eesti lugejale.

Alter on kindla marksistliku käsitlusega teoreetik, kes nii „Bundi“ juudikeelses kirjanduses kui ka poola ajakirja „Nasza Walka“ kaudu on avaldand väga veenvana. Ta pikem artikkel „Kuidas saada üle tööpuudusest“ mainitud ajakirja eelmises aastakäigus avastas sootuks uusi perspektiive selles küsimuses.

Alteri raamat on uues sotsialistlikus kirjanduses esimene sotsiaalse revolutsiooni miinimumprogramm. Et lähemal ajal sotsiaalne revolutsioon on vajaline ja võimalik, see on autori eeldus. Kuid kogu sotsialistlik poliitika, kogu revolutsiooni ettevalmistus peab olema plaanikindel.

Raamat oma üldkäsitluses on rahvusvahelise sotsialismi nüüdisaegne programm, loomulikult siis teiste nõuete ja teiste eeldustega, kui on olnud eriti ennesõjased programmid.

A.

SOTSIALISTLIK VÕITLUS, sotsialistliku teooria ja praktika ajakiri. Toimetus: *Nicol Andresen, Karl Freiberg, Erik Tuiman*. Vastutav toimetaja ja väljaandja *Oskar Pärn*. Ilmub Tallinnas 6 korda aastas. Tellimishind aastas 1 kroon 50 senti, poolaastas 80 senti. Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu 31. — Postkast 367.

Kirjastus o.-ü. „Täht“ trükikoda Tallinnas. 1932.